

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

A másik.

Mialatt az önfeláldozás és a szeretet szimbólikus ünnepe — amelyet csak különböző időkben, de minden felekezet egyaránt megül, — a tavaszi alkonyatban kint tolong a sokaság az uccákon s hívők és hitetlenek egyaránt elmélyedve hallgatják a feltámadásra megkondult harangokat, akik nem megyünk épen a processióval, hanem a falhoz állva nézzük a városi hajduk tollas csákójával körülvett baldachint, hirtelen úgy gondoljuk: ime a nagy eszme, amelyben az egész emberiség egyesül.

A mindnyájunkban bennünk lakozó, csak különbözőképen kifejtett Lucifer azonban, mintha a tisztos szakállu és életű sekrestyés csöngettyűjébe bújt volna bele, megszólal és imígyen beszél:

— Az egész harmóniátoknak annyi az ereje, mint a tömjénfüstnek. S csak mert e napon beborítjátok vele magatokat, hiszitek, hogy a hegyek mind myrhából való sziklából állanak s az Oceán vizein és a Szahara síkságjain is a tömjénfüstöt hurcolják az orkánok.

Hányan vagytok keresztények, egyesültek és különváltak, zsidók és más itt élő hitvallásuak egyaránt, akik ma, vagy tegnapelőtt, avagy egy hét múlva a husvét ünnepét ülitek? Mindig magatokat nézve, azt hiszitek, az egész világot látjátok. És nem jut eszetekbe, hogy rajtatok kívül, sokkal nagyobb számú embertömeg él, mohamedánok, budhisták, nap és tűzimádók és minden más egyebek, akik semmit sem tudnak a ti részben dogmatikusan, részben szokás szerint megült ünnepekről, vagy ha tudnak is: lenéznek és lesajnálják benneteket s különb erővel és különb hittel hiszik a maguk tantételeit, bálványait és ünnepeit, mint ti. Melyikötöknek van igazsága? Nektek? Miért?

Azt mondjátok: a kiválóságtok révén. Miben áll a kiválóságtok? Abban, hogy — talán — jobban megtudjátok mérni a tengerek mélységét és állítjátok: a csillagok távolságát. Hogy gépeitek és eszközeitek vannak, amiknek a segélyével jobban tudtok egymással megbirkózni. Egymást legyűrni. Az egész kiválóságtok: a gépeitek. A hideg, a lelketlen gép, amelyben épen úgy elromlik a csavar, mint bennetek az izomzat és szívetekben a billentyűk. Javítjátok mindent s aztán mégis minden gép megáll.

Lásd; ebben a megállásban van az egyformaságtok. Ez a megsemmisülés, az életnek ez a pozitív tagadása: ez az egyetlen közös nagy erő, mely az egész emberiséget irányítja. Az egyetlen közös eszmétek. A tietek épen úgy, mint a tűzimádóké, a napisten tisztelőké és mindnyájatoké.

Ennek a nagy eszmének, ennek a nagy erőnek a Fia vagyok én: a kételkedés, a tagadás szelleme. Egyformán hódítom az embereket, a föld minden lakóját. Ketten birkózunk világ uralmáért: a természet alkotó ereje és én: a természetromboló. Jól mondod, hogy hiszen egyek vagyunk.

Igen; de nem akartok bevenni, ünnepet nekem nem szenteltek, azért én megjelenek mindenütt: gépeitek csattogó kerekei, asszonyaitok ölelő karjai között s könyveitek sorából agyvelőtök sejtjeibe hatolok.

Nézd most is ezeket az embereket. Levett kalappal és lehajtott fővel nagynak és erősnek érzik magukat a szeretetben és önfeláldozásban, a hagyományok és myrhák tömjén-füstjével hogy körülvették magukat.

De haza fognak menni s ha kialudták mámorukat, újra birkózni fognak egymással, mondván: vége a fegyverszünetnek. Miért nem kötnek békét egymással örökre? Mert ez biztos halál volna reájuk. Lásd, én vagyok az élet, az igazság: a tagadás, a halál.

Úgy érzem, hogy a processió tolongása közt valaki a zsebembe nyúl. Megragadom a karját s a rendőrségre viszem: ez az ember meg akart rabolni.

És a zsebtolvaj a szemembe nevet s így szól: ember, alakoskodsz, hiszen egy pénzed nem volt!

Gonosztevők nagyszombatja.

Írta: **Cesare Lombroso.**

Szép, hogy az általános béke és bűnbocsánat e napján azzal az örvendetes hírrel állhatunk elő, hogy még azok is, akiket erre a legméltatlanabbaknak tartunk — a gonosztevőkre is virradni kezd a társadalom engesztelő szelleme. Nem lehet azt állítani a dologról, hogy egészen új. Már az emberiség nagy vértanuja is kimondta a házasságtörő asszonyra: «Ha van köztetek, aki nem bűnös, az dobja rá az első követ». És Staël asszony ezt írja: «Mindent ismerni, mindent megbocsájtani».

Ha már a tudás is erre útal, amidőn az anthropologia szervi okokra vezeti vissza a legtöbb gonosztettet, annál inkább meggyőző hatásnak kellett lennie a tudatnak, mennyire céltalan az erőszak s a kényszer alkalmazása. Nem sok század múlt el azóta, hogy az emberi elme mind újabb és fájdalmasabb kínzásokat eszelt ki a gonosztevők számára. Nem volt elég őket megnégyelni, megsütni, olvasztott ólmot önteni a szájukba; összetörni a kezöket s a lábukat, agyonszorítatni őket a vasgyűrű halálos tövisével. Mennél kegyetlenebb volt az üldözés, ugyanabban az arányban szaporodott a gonosztettek száma. De kevesebbedtek, amint enyhébb lett a büntetés — és kevesebbedtek különösen azokban az országokban, ahonnan eltűnt a hóhér kegyetlen képe.

És most is teljesen haszontalannak bizonyul a börtön, amely pedig a büntetések közt a legenyhébb, annak a célnak áll szolgálatában, hogy a gonosztevőt megjavítsa; ellenkezőleg: sok esetben még a börtön által válik rosszabbá. Melchione nemrégén így írt a szibériai foglyokról, akikkel együtt élt sok éven át: «A börtönök szabályai egyetlen lelket se hatottak meg, legfeljebb csak arra tanították a foglyokat, hogy a gonosztetteknel csak annál nagyobb óvatossággal járjanak el. A bagnok rémúralmának csupán ama kevés

becsületes embernél volt meg a törvény által várt hatása, akik csak néhány pillanatra feledtek meg magokról és ragadtatták magukat büntetetre; vagy olyanoknál, akik a bíróság tévedése folytán lettek elítélve. Az igazán romlott embert csak jobban rontotta, felvirágoztatva benne a színlelést. Mi jót is lehet várni egy olyan embertől, akiben a börtönkezelés rendszeresen gyöngíti és megsemmisíti az emberi méltóságot?»

Miután Krapotkin megösmerte a börtönöket, ő is így szólt: «A börtönök, amelyeknek a gonosztettek megakadályozását kellene szolgálniuk, ép ellenkezőleg, melegágyai annak, megútáltatván a fogolylyal a munkát és megfosztva őt szabad akaratának a gyakorlásától». Prinz pedig, a belga államfogházak igazgatója ezt mondja: «Ha az önkényt felkeresett magány felemelőleg hat az ember lelkére, a kénytelen magány a legalantosabb ösztönöknek szolgáltatja ki őt. Vajjon megtaníthatjuk-e a gyermeket járni, amíg pólyában van? A társadalmi érintkezésre azt az embert, akit zárkában különítettünk el?»

Szem előtt tartva a tényt, hogy minden büntetés, még az egyszerű börtön is, káros, Morache-nak nemrég az a gondolata támadt, hogy bocsánattal kell meggyógyítani a gonosztevőket. De ez egyszerű szavakkal hirdetett gondolat felidézi a társadalmi veszedelmektől való félelmet, amely abban áll, hogy az emberi ragadozókat, amelyek csak a gonoszra látszanak teremtve lenni, szabadon eresszék a védtelen lakosság közé.

Ha ez a gondolat a maga általános formájában kivihetetlen is, a gonosztevőknek kevésbé veszedelmes fajtájára alkalmazva, nagyon jól elképzelhető. Figyelembe veendő ebben az esetben azok a gonosztevők, akik valamely heves szenvedélyük által ragadtatták el magukat, vagy azok, akiknek az életére mélységesen komoly körülmények voltak döntő hatással és akikben nincs még sem az ellenállhatatlan hajlam a gonoszra, sem különösebb vadság, vagy félelmet keltő kapzsiság. Remek eredménnyel járt a feltételes elítéltetés, a «próba»-rendszer, amely szerint bocsánat jár az első büntett-

ért, azzal a feltétellel, hogy visszaesés esetére a büntetés annál szigorúbb lesz. Ezt a rendszert meghonosították Észak-Amerikában, Franciaországban, Belgiumban és Ausztráliában és a büntettek sok esetében alkalmazzák, amilyen a: testi sértés, injuria, hivatalos egyéneknek megsértése, fenyegetés, közszemérem elleni vétség, idegen tulajdon elsajátításának bizonyos esetei, gondatlanságból okozott halál, gyújtogatás, amelyet még egészen fiatal korban követnek el. Az e rendszer folytán megkegyelmezettek közül 70 és 90 százaléknál nem fordult elő visszaesés. Franciaországban egy évtizeden át 261 esetben 235-ször lehetett ezt a rendszert alkalmazni és a börtönök kiürültek.

Egyedüli formája ez a bocsánatnak, amelyet a társadalom megadhat, amikor megakarja védeni önmagát is: — bocsánatot adva oly feltétel alatt, hogy a bűn nem ismétlődik; oly feltétel alatt tehát, hogy hiányzik a szervi hajlandóság a bűnre, mert különben elkerülhetetlen a visszaesés. A modern gonosztevő-anthropológiának nem egészen ok nélkül azt vetik a szemére, hogyha elfogadja a gonosztevőnél a visszaesés elkerülhetetlenségét, úgy szigorítania kell a büntetéseket, vagy mindenkorra fenn kell tartania azokat és bizonyos mértékig még vissza is kell térnie a középkori kegyetlenséghez, hogy a társadalmat megvédje a veszedelmektől, amelyekkel a született gonosztevők fenyegetik. Ha ez a szemrehányás fennállhatott is néhány év előttig, mindazonáltal igaz, hogy a gonosztevő-anthropológiának az érdeme hogy amikor önmagának számot adott a gonosztett tartamáról, egyben azt a felfedezést is tette, hogy nagyon sok büntett hasznára lehet a társadalomnak.

Közismeretű dolog, hogy a prostitúció a leghathatósabb védőszere az erkölcs elleni bűntényeknek. (1) A történelem arra tanít bennünket, hogy XIV. Lajos idejében a francia nép a rablóknak és csempészeknek köszönhette a só élvezését, amelyért oly nagy adót kellett fizetni, hogy a legnagyobb fényűzési cikké lett. Délamerikában, a régi Görögországban valamint a régi Rómában is a vérszomjas gonosztevőket besorozták katonának. Néhány évszázad előtt

a franciák a híres *Chasseurs de Vincennes*-jeiket gonosztevőkből szervezték; *Drake* tengeri rabló magvát képezték az angol flottának; a görög brigantik (kleptik) pedig magvát a görög seregnek. «A scivai bélpoklosok — írja *Delcastro*, — túrhetetlen éjjeli csendháborítók voltak, mert a betegségek nem hagyta őket aludni, amíg csak Makomen valamiképen nem igyekezett őket kihasználni, amikor megtette éjjeli öröknek.»

Mindenkor a gonosztevők voltak előhírnökei a nagy politikai és társadalmi haladásnak, amint azt meg is írtam «Politikai büntettek» című könyvemben. *Catilina* előhírnöke volt a cäsari demokrátiának. 1821. *D'Areglio* azt írja «*Ricordi*»-jában: «Egész Rómában ki gondolt Olaszországra s a függetlenségére? Csak a csöcselék salakja, mely a carbonariknál és a korcsmákban találkozott. A trágából nő ki a legszebb gabona, a corruptióból fakad az új élet szikrája. Ha a társadalom már így van berendezve, hogy a gyávaság, a hazugság, a hizelkedés képezi a legbiztosabb védelmi eszközt, valamint a legjobb utat a boldogulásra: nem lehet csudálkozni, ha az erkölcsi fogalmak összezavaródnak vagy elhomályosulnak s ha az egyesnek életkérdése végül abban összpontosul, hogy a legerősebbnek vagy legalább is a legfurfangosabbnak igyekezzék lenni.» (Junci *Ricordi*.)

A félig barbár népeknél, ahol a bűntény csak tett, de nem gonosztett, a gonosztevők igazi bírák és politikai népképviselők. Legnagyobb részben ugyan a magok javára, de részben a másokéra is, az erőszakos communismusnak egy nemét gyakorolják, amely által meggazdagodnak; megcsalják s meglopják a gazdagot és hatalmast, egyben pedig a sommás törvénykezésnek egy nemét úzik, amely a hiányzó hivatalos törvénykezés helyét foglalja el. Szardiniában, Corsicában és sok ideig a Bourbonok alatt Sziciliában is az elnyomottaknak ilyen bírái és védelmezői a brigantik voltak, akik csak részben loptak magoknak és zsákmányukat mindig megosztották a legszegényebbel, hogy bennök megbízható hívekre tegyenek szert. Ezekből az elemekből keletkez-

nek aztán néha a lázadások, mint Görögországban a kleph-táknál. Nápolyban és részben Sziciliában, bár gonosz szervezetet képez, a maffia és a camorra volt valamikor az igazságszolgáltatásnak bizonyos neme az egész lakosságra nézve, és képezi ezt még ma is a legalsóbb rétegekben, a börtönökben és a nyilvános házakban. Ő volt a biztonság őre, védelmet kínálva az utasnak a rabló csőcselék ellen, amely biztonságot a kormány képtelen volt megadni.

Ez embereknek szabályellenes szövetkezése készíti elő az ujításra való törekvést, amely ellentétét fogja képezni a most fennforgó viszonyoknak. Azért állanak ezek az elemek az első sorban a forradalmak kitörésekor, amelyhez már abból az okból is csatlakoznak, mert gyűlölik a fennálló viszonyokat s ezeknek tulajdonítják a 'szerencsétlenségöket. Mert hogy ők magok abnormálisak, nem érzik az általános ellenszenvet az ellen, ami abnormális és új. Közülük nagyon soknak rendkívüli az energiája, ahol érzéketlenségről vagy talpraesettségről van szó; és energiájokat nemcsak a magok előnyére fordítják, hanem alkalmazzák azt eszméiknek a támogatására és terjesztésére oly esetekben, amelyek elől megrettennének a becsületes, de közömbös emberek.

Az újításnak ez a vágya, amellyel büntetteiket elkövetik, ha sokaknak árt is és csak keveseknek hoz hasznot, mégis nagy mértékben kedvez a haladásnak.

Ha a csalók csak a magok érdekét tartják is szem előtt, nagy munkásságukban mégis másokért koptatják az eszközöket. Oly óriási forrongásokat okoznak, hogy nagyban megmozgatják a haladást s a művelődést. Mivel teljesen híjával vannak a lelkiismeretnek, az erélyök megadja nekik a buzdító erőszakosságot, mert hogy nem látják előre az akadályokat és balvégzeteket, oly sikereket érnek el, amelyek tisztára lehetetlenek a becsületes emberek számára.

Igy a Szezi csatorna megnyitása mégis csak egy óriási csalás volt, amely ugyanazzal a bűnös művészettel jött létre, amelyet a Panama-csatornánál alkalmaztak. Az éhség spekulánsai, akik összevásárolják a gabonát, az olcsó árak idején az aratást: önkénytelenül hozzájárúlnak, hogy a kenyérdérgesség ideje ne sujtson olyan szörnyen.

Az árúhamisítók természetesen olyan termékeket hoznak a piacra, amelyek károsak a közegészségre, de a társadalomnak új és használható utánezatait nyújtották a fontos termékeknek, amelyek különben talán soha sem keletkeztek volna: a mesterséges selyem, az illatos essenciák, a panutból készült gyapotszövet, előbb hamisítványok voltak.

Ha pedig mindez így van, nem szabad elfojtanunk a gonosztevőben a nagy ügyességet, az új nagy erőt, hanem hasznos mederbe kell azt terelnünk. Annál inkább gonddal kell lennünk erre, mert hiszen a társadalmi állapotaink finomítják a bűntényt is, mely mindjobban veszít az eddig oly jellemző kegyetlenségéből és atavistikus vadságából és enyhébb alakot ölt, amely könnyebben tehető hasznossá; a hamisítás és a csalás ellen például a mindjobban kiélesedett elme s a műveltség terjedése hathatós védelmi eszközt képez. A legcsudásabban utal erre a botanikai tudomány a káros gombák és algák együttélésében, amelyekből a hasznos zuzmó képződik (botanikai symbiosa).

Közelg az idő, amelyben a társadalom meg fogja találni a módot arra, hogy a gonosztetre hajló egyének és a született gonosztevők nemcsak hogy benne fognak élni a virágzó civilizációban, hanem annak még hasznára is lehetnek majd. Akkor aztán már nem lesz szükséges, hogy óriási költséggel börtönökben tartsuk a gonosztevőket, ahol ahelyett, hogy megjavulnának, csak még romlottabbakká és hasznavehetetlenebbekké válnak. Erőteljes gonosztevőknek az alkalmazása mocsara: kiszárításánál máris fényes eredményre vitt. Szardiniában 25 év alatt 1307 elítélt egyén 1244 hektár mocsaras területet vízmentesített és tett termőföldd, rétet és kertet létesítve rajta. Így a csavargókat be lehetne osztani a gyarmatok hadseregébe és úttörőknek lehetne küldeni őket a vad népekhez; a gyilkosokat meg lehetne tenni kirurgosoknak és a politikai bűnösök a kultúra apostolaiként mehetnének a civilizálatlan országokba. Északamerikában már nagy mértékben alkalmazták ezt a módszert.

De szükséges lesz már a pubertás idejéből kezdve, agy még korábban megfigyelni a kérdéses egyéneknek

különös hajlamait, hogy aztán annál inkább a helyes mederbe tereltesse, mennél erősebben jelenkeznek és mennél veszedelmesebbeknek mutatják magokat hajlamaik a társadalomra nézve. Tudvalevő dolog, hogy Nino Bixiából, a ki erőszakos verekedő, csavargó és katonaszökevény volt, mily hős harcosa lett szárazon és vizen az olasz szabadságnak. És nagy azoknak a száma, akik Garibaldi által csavargókból és gyilkosokból hőökké lettek. Tolvajok és gyilkosok, akik csak azért követték el bűntetteiket, hogy komikusok, kerékpározók vagy ügyvédek lehessenek, kétséget kizáró hangon bizonyították nekem magamnak, hogy ha elérhették volna azt, amire vágytak, híres emberekké lettek volna és soha se követték volna el a bűntényt. Meggyőződésemet, hogy nekik igazuk van, megerősítette az a körülmény, hogy láttam született gonosztevéket oly magas állásokban, ahol kegyetlen és alávaló, csak épen nem bűnös módon adózhattak gonosz szenvedélyeiknek, még pedig oly formán, hogy a hivatásuk gyakorlásában elégtették ki szeszélyeiket és boszúszomjukat. Így a társadalom ellenségeiből, amivé a természetök tette őket, némileg annak hasznos tagjaivá lettek. Pa . . . nak iakossága ismer például egy híres műtő-orvost, akinek a koponyája s az arca magán viseli a született gonosztevének bélyegét, közte az átöröklött és öröklendő örületet is; aki azonban kegyetlen energiáján a műtéteivel könnyit, amelyek néha kockáztak, de mindig zseniálisak.

Előbbi tanulmányaim (*Uomo di genio*. Ötödik kiadás, Torino 1895.) kimutatják, hogy az epilepsia (eskór) alapja ép úgy lehet a genie, mint az erkölcsi örület és hogy néha elvegyül a kettő, de nem a társadalom kárára, hanem annak hasznára, mint a nagy hódítások és forradalmak okozóinál. Ily esetekben a bűn ismertetőjelei háttérbe szorúlnak és a kortársak még akkor sem veszik azokat észre, ha ép oly jellemzők mint a zseniális ismertető jelei.

Aki oivasta Ausztrália és Amerika úttörőinek élettörténetét, tisztában kellett, hogy legyen azzal, hogy ezek született gonosztevék: tengeri rablók és gyilkosok, akiket az emberiség felhasznált az új világok meghódításánál és akik

vágyukat és szomjuságukat a küzdelemre és vérontásra kielégíthették a vad népeknél, a hazájokban óriási veszedelmet jelentettek volna.

Azonkívül fel kell használni az ellentmondó metamorphosisokat és változásokat, amelyeket az epileptikus örület annyira megélesít, hogy született önös és kegyetlen gonosztevők az altruismus és vallásosság szélsőségeibe esnek, amely nem csupán egyeseket, hanem a közt is elfogja és valósággal, járványos erényre készíti. Az ilyen eseteket illusztrálja Loyola Ignác és San Giovanni di Ciudad. Nem kell külön említenem, hogy ez esetekben az államnak, ahelyett hogy ellenszegülne az ilyen csillagzatok feltűnésének, mindenképen kedveznie kell, még ha piszkos is az eredetük. Egy állam se kövesse ama kormány példáját, amely ritka jelenségeket hagyott elveszni a börtönben s a vérben, amint az például megtörtént Lazzarettivel, aki kitűnő erények hírét hagyta maga után.

A legnagyobb siker pedig a «Symbiosis»-ból, az együttélésből volna várható, a politikai és szenvedélyből elkövetett bűnténynél. Az energiának s az eruptív szenvedélynek a jó, igazság s az új iránt, amely a gonosztevőket lelkesíti, nagy altruisztikus művekben kellene nyilvánulnia. Egyik feladata kellene, hogy legyen ez valamely nagy népnek, amely a született gonosztevőkkel való érintkezésből eredhetne. A merész elbizakodottság, a kitörő szenvedélyesség, amely az igazi s a politikai gonosztevőnek képezi tulajdonságát, oly erőt és esélyt jelent, amelyet fel kell használni a jóra s amely talán már magában is elég a tömeg lelkesítésére.

A revolutionáris erők mind az újra s a jövőre fordított energiák; de tulságos koránérettségüknel fogva e pillanatban nem hasznosak s nem elfogadhatók. Ha már büntetni kell őket, legyen a büntetésök minden gyaláztól s fájdalomtól ment; s amikor megakadályozzuk, hogy e revolutionáris mű idő előtt tetté válják, mindenesetre legyünk figyelemmel arra, hogyha az idő megérett a műre, találja meg benne minden energia a maga hatáskörét. Addig pedig adassék meg neki, hogy így maradjon, mert csak akkor lehet adott pillanatban kellően felhasználni.

És ebben rejlik ama gonosztevő-symbiosis, amelyet a gonosztevő megváltásának nevezhetünk; nem a hívőknek ideális, szentimentális kegye, amely gyakran terméketlen marad, hanem az a bocsánat, amelyet a modern, egészséges altruisztikus önzéssel teli szellem megkíván, s amely a maga hasznára tudja fordítani azt, aki árthatna neki és egyben jobbat boldogabbá is teszi.

Ily módon a gonosztevő többé nem fog ártani nekünk a tetteivel, s elítéltetése után a börtönben való tartózkodásával. Mi pedig meg leszünk kímélve attól, hogy olyan szenvedést okozzunk, amelyről a statisztika kimutatja, hogy semmire se jó s amelyről a szívünk már sok évszázad óta súgja, hogy igazságtalan.

Ez az igazi feltámadása a gonosztevőknek!

MIGUEL CERVANTES DE SAAVEDRA. Cervantest élete utolsó évében Madridban börtönbe vetették s ott írta meg «Don Quijote»-ját. Mikor már annyi pénz sem maradt, hogy papirost vehetett volna rajta és apró børszeletekre jegyezte gondolatait, — írja Smiles Sámuel — jóakarói megkörménykeztek egy spanyol főurat egy este, hogy segítsen rajta. «Isten ments, hogy a baján könnyítsünk, — válaszolta ez — hiszen szegénysége gazdagítja a világot!» Ez a fenmaradt megjegyzés legjobban belévilágít Cervantes korába és irodalmi működésébe épen úgy, mint sorsába s most, hogy háromszázéves fordulója van Don Quijote megjelenésének és Cervantes élete végének, — azután a megfeszítés ünnepét is ma üljük — úgy tetszik nekünk, kell hogy legyenek emberek, akik szenvednek és szegények maradnak, mert csak ezek hagynak örökséget az emberekre.

Írás a Mücsarnokról.

Írta: Nagy Endre.

Négy fiatal művész: Perlmutter, Olgyay, Boruth és Pór.

Azt hiszem, nemcsak az elrendezés véletlenje, hogy amikor a szürkeségből kiváló alkotásokat keressük a képek nemzetközi tömegben, épen Perlmutter művei ötlenek először szemünkbe. Persze, olyanok is vannak, akik közömbösen haladnak el mellettük, mert a témát — egy kisváros szoba belseje — nem találják elég érdekesnek, hogy oda-szegődjenek figyelmükkel. Hát ezt tudomásul kell vennünk és nem szabad türelmetleneknek lennünk irányukban; csak konstatálnunk kell, hogy ők még nem értek meg a tiszta festészet élvezésére; ők a festészetet még csak annyiban élvezik, amennyiben az bizonyos kellemes formájú, vagy lényegű tárgyak emlékét ébreszti föl bennük; ők tehát körül-belül olyan festészet-kedvelők, mint amilyen zenekedvelő az, aki azért megy el a kvartett hangversenyre, mert a Royalban jó a habos kávé.

Nézzük csak meg hosszasan Perlmutter interieurját. Egy leány áll a szoba napsütéses előterében, a háttér ajtajában áll a másik és mögötte ragyog a külső verőfény. Megszámlálhatatlan szín és vonal támadt a festő ecsetje alatt. Az a fehér fal is a háttérben megelevenedik, ezernyi színre bomlik és ép oly ritmikus élet vibrál benne, mint az érzékeny ruhasövetben, amely a leány-testen rándul ideges ráncokba. Minden szín külön él, ám a vonalak egy hullámzó, közös ritmusa tartja őket össze, mintha minden vonal egyetlen központnak hullám-gyűrűje volna és e központ: a festő szubjektivitása.

A képen nincs egyetlen halott folt sem, amelyet sablonnal töltött volna be, vagy jobban mondva: hagyott volna üresen a festő. Azt a kis világot, amelyet a ráma lécei

között felölel, egészen a maga szemével látja és a maga módjára konstruálja meg. És e kis világban teljes az egyenlőség. Az árnyék itt ép oly népes színekben, vonalakban, mint a megvilágított felület és az élő test és a holt anyag egyaránt színes, egyaránt mozgalmas.

Akad, aki azt mondja, hogy nem ez az «igazság.» Akad, aki «igazabb»-nak látja azt az árnyékot, amely egy szürke folt, mint ezt a színekkel benépesített sötétséget. Nos, neki tökéletesen igaza is lesz, csak épen a szóban téved egy kevéssé. Tudniillik a művészetben némileg megváltozik a szavak értéke. Például a művészetben az «igazság»: az egyéniség és így tehát ezerféle is, akár csak az egyéniség. Ellenben az az igazság, amelyet a laikus keres, a művészetben nem más, mint konvenció; vagyis egy ősrégi megállapodás emberek között, hogy az eget kéknek fogják nevezni, az árnyékot szürkének, a napsugarat sárgának. Aki e konvenciók igazságokkal fest, az voltaképen jelkép-írást űz: nem az igazságot festi, hanem csak annak széles körben elfogadott jelényeit.

Hogy Perlmutternek ez a szételemző látása mennyire igaz, mutatja az, hogy különvált színfoltjaival, közös ritmusba kényszerített vonalaival is meggyőzően tudott hatni reánk. Vagyis a rajza megmaradt hibátlannak és a közelnek, távolnak valeurjei pompásan érvényesülnek. Ecset-kezelése, színjátéka tehát valóban kifejezési eszközzé és nem céljá vált; ahelyett, hogy korlátozná, megkönnyíti látszólag a beszédben. De aggódunk, hogy így lesz-e ezentúl is és nem jár-e úgy, mint némely vers-költő, aki bonyolult ritmus kedvéért az értelmet kénytelen összetördelni.

Az aggodalmunk eloszlik Olgyay tájképe előtt. Itt az ecset hihetetlenül könnyű eszközzé vált, amely arra való, hogy egyetlen ihletett pillanat hangulatát — és semmi mást! — örökítsen meg. A folyó partján, nyári verőfényben, fűzek árnyékában hever egy szerelmes pár. Szenvedélyes, bíbor-vörös szín lángol a dolgok felszíne alatt. Ez a lázas szenvedély, ez a vörös szín a forrása, a fundamentuma mindennek: a zsendülő pázsitnak, a kérges fatörzsnek és

dolgozik; ahelyett, hogy színekre elemezne, összevonja a színeket és szinte aszkétaszerű ridegséggel nem tart meg belőle csak annyit, amennyi mellett még mindig szín a szín. Minden erejét e fősőbbbséges hidegségben látja; az ecset egyetlen szerszáma, de egyetlen célja is. Mint ahogy nem enyhít praktikával, ügyes furfanggal egy-egy színfoltot, amelyet a vászonra vet azon nyersen, első kézvonásra, brutális erővel, azonképen nem enyhít a látásán, igazság-szerető érzésén sem.

Igy aztán képe egy hatalmas erejű festő értékes dokumentuma, de kár, hogy egyúttal a talentum némely gyöngye pillanatairól is tanuskodik. Ugyanis minden ábrázolási mód jogos és művészi, ha az egész képen egységes és következetes. És főképen jogos és művészi volna a Pór Bertalan stílusa, amely beéri azzal a legrövidebb úttal, amellyel az ecset a festékét a vászonra juttatja. De a női tanulmányon vannak részek, a hol ez az egyszerűség nem a legrövidebb utat jelenti is egyúttal. Például az arcon, ahol egyetlen fekete vonás jelzi a szemet, egy nyers piros vonal a száját. Itt az egyszerűség — kivonás, ami tudvalevőleg fáradságos művelet. Míg a nő törzse kompakt tömör feslés, csak közvetlen előadásban, addig az arc rajzá, szinte karikatúrává válik, ami nem egyszerűsített, hanem stilizált előadású.

Egy másik, kicsi arckép-tanulmányán győzte erővel mindvégig és ez a kép a tárlat egyik gyöngye. Ha a kormány meg nem veszi, muzeumunkat olyasvalamitől fosztja meg, amiben nem igen dúskál eddig: igazi műértéktől.

Legközelebb egy ötödik ifjú talentumunkat fogjuk megcsudálni: P o n g r á c o t. És el fogunk gyönyörködni két már méltányolt művészünkben: M e d n y á n s z k y b a n és M á r k Lajosban. Aztán farkas-szemmet fogunk nézni néhány nagyon is méltányolt művészünkkel, akik ezideig vidáman éldegélnek a publikum fejletlenségének zavarosában.

(Folytatjuk.)

IVÁN.

— Lovagkori regény. Hat énekben.* —

Írta: **Ábrányi Kornél.**

SACRÉ COEUR.

Iván halála gyász lett, általános.
Késő estig búcsút járt szüntelen,
S harangtól zúgott az egész szent város :
A bús történet szájról szájra járt most,
S másról mint erről nem szólt senkisé ;
S a lovagok is valamennyien
Versenygtek, hogy közülök melyk lehessen,
Alberten aki vérboszút vehessen.

De mindezekre tiltó mozdulattal
Felelt Sebők, s szemének villogása
Nem tűrt vitát. Alberttel számadása
Csak neki van, s ő el nem állhat attól.
Majd azt kérték mind, hogy a virrasztásban
Vehessenek részt ; válni a halottól
Nem tudna egy sem : — ám nem eggyeze
Sebők, — maga virrasztván, — ebbe se.

S hogy végre egyedül maradt a két
Halottal, — már éjféltre járt az óra.
Az első könny most lopta meg szemét,
Mit nő fakasztott benne. Elfogódva
Riadt fel, s révedezve néze szét,
Mint aki önfeledten árulója
Egy nagy titoknak, melyet önmaga
Előtt sem mert bevallani soha.

De már el volt árulva. — Hagyta hát
Útjára ! És egy hosszú mély sóhajjal
Kitárta a sziv minden kapuját.
Majd oda lépve, hol kibontott hajjal
Gubbasztott Andredit, — gyöngéden át-
Karolta, (s e pehely minő ónsullyal
Nyomta szivét !) aztán ölébe vette,
S borongó gyásszal búsongott felette.

* Mutatvány szerzőnek most megjelent nagy művéből. Az itt bemutatott rész a hatodik ének bekezdése.

„Te pajkos tündér, aki tört ütöttél
Iván szívébe, mondd: sejtetted-e,
Hogy bár ártatlanúl, nekem is tört vettedél?
És engem, aki még egy nőre se
Tenkinték úgy, hogy bája s ingere
Érintett volna, — csúffá csak te tettél!
Mert véled szemben, — bármint küzdtem érte,
Megrendült férfiasságom fölénye.

„Csak te valál ki kényszeríteni tudtad
Éreznem női voltodat! — E kényszer
Kiforgatott magamból, s te miattad
Szenvedtem a szerelmet át — először! —
Ivánnak adtalak, bár önmagamnak
Kivántalak: s hogy ne vegyétek észre,
Hazudva kellett annak látszanom
Ki nem valék, — s ezt végig játszanom.

„Magas paripámról oh! hányszor lenéztem
Szegény Ivánt mint szklávját szerelemnek!
Hányszor csapott haragba megvetésem,
Hogy jellem, s férfiasság mint lehetnek
Szolgái léha, gyermekes ingereknek!
S megkaptam im a leckét. — Jött a szégyen,
Hogy én is abba a verembe estem,
Melyben Ivánt oly sokszor én nevettem!

„Szegény Iván! — bocsáss meg. — Most tudom csak
Mit birtál, s mily szelek tépték vitorlád!
S hogy lenni milyen könnyű bölcs bírónak,
Míg csak gyomor intézi a szív dolgát.
Örvény felett is könnyű szűk pallónak
Szélén átmenni, ha véd bármi korlát;
De hova lesz gög, ész, erő, ha mámor
Kendőjét köti a szemünkre Ámor?

„És hova lesz mind, mire oly kevélyek
Vagyunk sokan: a foltot nem tűrő
Nyíltság és becsület? — De mit beszéljek?
Hisz most, e perczen is, nem hitszegő
Vagyok-e? — Szabad e' hogy másnak éljek
Mint a bosszúnak, melynek tárgya Ő
A gaz haramja? — s én mint gerle bűgök,
S egy holt leánynak édes szókat sűgök!

„Isten veled hát Andredit! — Pihenj még
Ivánod mellett, ki már nem tied!
Más várja őt, s parancsa ellen tennék,
Ha őt egy sírba fektetném veled.
De mégis nála lész! Máglyán ha majd ég
Szép tested, hamvad nem kér sok helyet;
Elfér szívem körül; — s velem ha jössz te
S én ő vele: mellette lész örökre.

„De arany hajad tűznek nem adom!
E bűvös hinár melyben megakadtam,
Maradjon mindörökre zálogom
Azért, amit magamtól megtagadtam.
S ha majd a multat visszaálmodom,
Mint bús remete nem lészek magambán;
Ott lész velem, — s együtt őrizzük őt:
Te — gyilkosa, s én, a te — temetőd.“

Egy könny még, — s vége lett a gyöngeségnek.
És mintha nem történt voln' semmisem,
Sebők arczára újra visszatértek
A régi vonások: tett, vett hidegen,
S úgy nézett mindent mint egy idegen,
Kit egy nehéz s nagy szívességre kértek,
S kit — épen mint a hű s jó lelkű szolgát, —
Nem tölt be más, csak az, hogy jól végezze dolgát.

A holt leányt Iván ágyára tette,
S gondolkozott: mellé fektesse-e?
De míg tünődött, s míg helyét kereste,
Lassan felnyílt a leány csukott szeme
Mint néma könnyörgés. — Sebők megértette,
S úgy rendezé, hogy a leány feje
Iván szívéen nyugodjék; s erre a holtnak
Kinyílt szemei szépen lecsukódtak.

Sebők pedig, virrasztva egyedül,
Az ágy előtti medvebőrre dőlt,
S hogy nem, szinte önkénytelenül
A két halott fölé az ágyra könyökölt;
S egyszerre, — mint ki egy szép képben elmerül,
S leküzdeni nem képes a gyönyört
Mit a látvány nyújt, — így esett biz a':
Sebőkön kifogott a szép hypnozisa.

Egy ujságíró naplójából.

. . . április 17.

Úgy gondolom, hogy mikor az ujságírók földi javainak mértékét megállapították, a béresnek járó fejelés-csizma, a tisztviselőknak adott lakbérilletmény fejében nekik azt a mélyebb bepillantást adták konvencióba, amellyel dolgok készülését és emberek sorsát figyelhetik. Még azt is föltételezve, hogy más uton nem: az eseményekkel és emberekkel aktíve foglalkozván, jobban bevésődik emlékükbé az összehasonlításhoz szükséges múlt. Az élet szereplői és eseményei mindegyikének egy-egy beraktározó fiókja van az agyvelejükben s ha szó kerül róluk, kihúzzák a skatulyákat s előveszik az apró följegyzéseket. Legtöbbnyire nem szolgálatban való használatra — mert hiszen akkor ideális pálya lenne — hanem csak úgy, a privát multságukra. Mintha a kisbéres a fejelés-csizmát csak tennis-cipőkül használhatná...

Hogy ma az ujságcikkeket és a megtörtént eseményekről való tudósításokat olvastam a különös emberről, akit mind közönségesen antitalentumnak mondanak, eszembe jutott, élek az angáriámmal s munkámban is azt használom. És előszedvén a fiókok adatait, ismét azt látom: az élet gyakorlatához nemcsak több vagy kevesebb olyan értéknek kell meglenni az emberben, amelyek általánosan akceptáltak, hanem ezenkívül — és főleg — nem szabad meglenni olyan kvalitásoknak, amelyeknek külömben való értéke — elméletben legalább — vitán fölül áll mindenki előtt. Ilyen: a meggyőződés jóhiszemősége, az őszinteség. Aképen lehetne mondani, hogy: az emberek a megszokott vonalaktól való egyenes eltéréseket kevésbé tudják megbocsátani, mint a görbéket, amelyeket kárhóztatnak ugyan, de gyakoriságuknál fogva megszoktak s megértének.

A gróf Keglevich István alakjáról beszélek, akinek politikai gondolkodásától, a közéletben való állásfoglalásától — jól hangsúlyozom — annyira eltér a magam nézete is s aki ellen, bármiféle politikai hatalom jutna a kezébe, minden erőmből küzdenék. Amde elvégre, annyi liberalizmust és tisztán látást minden emberre kötelezőleg lehetne kimondani, nem

csupán elméleti, de gyakorlati használatra is, hogy ha valakiről nemcsak adatokkal kimutatható roszhiszeműséget s inkonzekvenciát nem tudunk megállapítani, hanem ellenkezőleg: adatokkal kimutatható jóhiszeműsége és a többiekkel szemben való konzekvenssége kétségtelen, akkor annak meggyőződését — minden erőből támadni, de egyuttal — tisztelni kell. Vagy legalább: nem jobban haragudni reá, mint akik inkonzekvensen és kevésbé nyíltan ugyanazt cselekszik.

Abban a politikai nagy háborúban pedig, amelyben az egyik részről — mondjuk így — a szabadelvű párt áll, a nemzetnek tényeg azelőtt is megvolt s csak korrump eszközökkel elnyomott, de most már formálisan is megnyilatkozott kívánságai és érdekei ellen, mondom, ebben a szabadelvű pártban, ha van egy ember — talán van egynéhány — aki csakugyan legbensőbb és kimutathatóan érdek nélküli meggyőződése szerint állt szolgálatába a Tisza István gróf politikájának, akkor ez a különös ember az. Aki most előáll — miután egész életében így beszélt és cselekedett — és valami imponáló nyíltsággal vallja azt, amit mások megtettek a győzelem eredményének reményében s ha sikerült volna: büszkén vallották is volna részességüket, de hogy nem sikerült: részben elódózkodtak s az ellenkező győztes párthoz csatlakoztak, részben jól meglapulva viselik magukat.

Az emberek — hiszen az élet gyakorlatáról beszélek csak — a lapulókat elnézik, a renegátokat pedig egyenesen megtért kurucokként ünneplik. Az árulásnak ez az apoteozisa vagyon megírva már az evangéliumban is: a megtért bárányok mindig kedvesebbek . . .

Akik hallgatták Keglevich István gróf parlamenti beszédjét s megtámadták azért, amit mondott: azt megértem. Azt támadni kellett. De hogy olyan vehemenciával támadták a személyének és ebből az alkalomból támadták egyéb irányú múltját, legkülönösebben pedig az őszinteségét, ez az, amit — szembeállítva az őszinteség nélküliek iránti elnézésükkel — nem is kifogásolni, csak épen konstatálni kívánok.

Csodálatos, hogy nem jutott eszükbe: ez a Keglevich István gróf ma'dnem az egyetlen a szabadelvű táborban, akinek érdeknélkül való és konzekvens, úgy mondhatnám: egyéniségéből folyó meggyőződése a november 18-iki erőszaknak alkalmazása. Az egyházpolitikai vitákra tessék csak emlékezni. Más irányú működésének — hagyjuk most egyelőre: jó-e vagy rossz — tényei nem-e mindig a rendnek és a hatalomnak e szükségességét valló és gyakorló gondolkodását bizonyítják-e? Az őszinteség eme logikai bizonyí-

téka vajjon jogosulatlanul teszi-e megérthetővé a szimpáthiát iránta, a mindig szidott, de mindig harmonikus életű mágnás megnyilatkozása és közéleti szereplése iránt?

Ne tessék félreérteni s miközben a konzekvenciát méltányolom, önmagammat az illogikusság vádjával illetni. Kissé bizarr képben úgy magyarázhatom meg a dolgot, hogy ha egyszer egy nagy általános emberi forradalom lenne s egy petróleum-kannával kezemben az volna feladatom, hogy azoknak házait, akik ellenségeink, vagy akik elvonúltak és nem segítenek bennünket, mondom, ezeknek házait a nagy cél érdekében felgyújtsam, fölgyújtanám Keglevich István grófét is épen úgy, mint a többiét. De küldőim nevében, talán az útszélről tépve, egy szál virágot dobnék a hamvadó üszkőbe. A Szentiványi Árpádok háza mellett elhaladva pedig — hiszen nem gyújtanám föl, mert segítőtársunkul tisztelhetnök, de — nem tudom, hogy kikeresném-e épen a szögletekbe elhelyezett higiénikus porcellán csészéket?

Az egész embereket szeretem. S amint megtudom érteni a fejlődésszerű, logikus átváltozást — teszem azt, a Rakovszky Istvánét, aki mikor csak császárt ismert is: forradalmár volt s a kamarási és dragonyostiszti levegő ellenére fejlődött át fokról-fokra nemzeti küzdővé s emlékezzenek reá: fog még tovább fejlődni is — azonképen épen mert értem őket: kissé nem tetszenek a győzelmet túlságosan szerető emberek. II. Rákóczi Ferencet, aki ifjú korában azt mondotta, hogy kivágná testének azt a részét, ahol magyar vér csörgedez s aztán szabadságbajnok lett belőle, senki sem tartja és nem tarthatja árulónak, mert a biztos jó élvezetéből ment át az üldöztetésbe, de nemzeti hősokeket, akik a fenn lobogó fekete-sárga zászló mellett jelentették ki, hogy itt vagyok s itt maradok s aztán, hogy a fekete-sárga zászló leesett, egyszerre a fenn lobogó nemzeti trikolórba fogódzkodva indulnak a fekete-sárga ellen, hogy még a könyük is potyognak bele a nagy üdvrivalgástól, ezeket nem szeretem. Már akkor inkább azokat tiszteltem, akik ha ott voltak a fekete-sárga zászló mellett, nem ennek bukásával esik le a hályog is a szemükről. A hályog, amely nagy eszmék fényes napsugarait takarja el a szemük elől. A vak embert respektálok, a koldussal, aki kendővel köti be a szemét, hogy vak legyen s akkor lát, amikor ő akarja: nem politizálok.

A képek színeit az aktív politika nyelvére fordítom le. Méltóztassék elhinni, hogy sokkal szabadabb, függetlenebb, fejlettebb kulturájú lenne ma Magyarország, ha a szabadelvű pártban és viszont az ellenzéken is sok Keglevich

István lett volna. Őszinte kormánypártiak és őszinte, kemény függetlenségiek. Már régen — s most ne tessék mosolyogni — megbukott volna a szabadelvű párt s a már sokkal előbb bekövetkezett válság régen — és ami szintén nem megveendő dolog — árulási félelem nélkül oldódott volna meg.

Nem lett volna alkalmunk bizonyos régi anekdotákat a lenyelt békáról feleleveníteni. S azok, akik tavaly tavasszal leszereltek és békeérmeket verettek maguknak, most nem dobálnák ki a pálmaágakat a lakásukból, hogy a nyaláb-számra összeszedett babért legyen hová helyezniök, ami az ő leszerelésük daczára s azoknak a kapálása miatt termett, akiket maguk is kiátkoztak.

Mondom, ha a Keglevich Istvánok határozottsága, konzekvenciája és őszintesége uralkodnék a közélet mindenféle politikai pártján, akkor — most nem kellene félnünk, hogy a megtért nemzeti hősöknek mikor jut eszébe ismét az evangélium szép és hasznos példálódzása a meg- és visszatérő bárányok kedvességéről.

És ezzel végeztem is a dolog politikai részével. Meri van még egyéb is. Sőt. Keglevich István grófot nem is politikai nézeteiért támadták, amit magam is szükségesnek tartottam. Más irányú múltját és működését vetették a szemébe legfőképen, amelyekre már — ehhez semmi köze a politikának — úgy gondolom, igazán büszke lehetne Keglevich István gróf, ha olyan büszke nem lenne.

Ismerek fürge, sovinszta lapokat és ugyancsak fürge, sovinszta képviselőket, akik állandóan írják és oly szépen hangoztatják a magyar ipar pártolását. Kiűzni az idegent, magyart teremteni helyébe. Ezek a cikkírók és képviselők szellemesen háromcsillagos grófnak nevezték Keglevich Istvánt.

Nézzük, hogyan jutott ehhez a rendjeléhez. Tényleg ő volt az első cognac-gyáros Magyarországon s mint ilyen egy cognac-féleséget gyártott, amelyet Európaszerte háromcsillagos Keglevich-cognacnak ismernek. Bent is azt isszák és odakint is sokat fogyasztanak belőle. Az alapítás, a bevezetés, a renomé megállapítása majdnem egész vagyonát fölemésztette Keglevich Istvánnak s így került a gyár egy részvénytársaság kezébe, amely nemcsak hogy nagy eredménnyel szedi a Keglevich István befektetett tőkéjének kamatait, hanem úttörése nyomán és módszere szerint vagy öt ilyen gyár alakult Magyarországon. Egy egész új iparág virul. Keglevich István gróf nem gazdagodott meg belőle, hanem az általa alapított részvénytársaság és maga a vállalat virágzóvá fejlődött s ez a siker, a megállapított renomé annyira hozzá-

fűződött nevéhez, hogy ma minden cognacos üvegen ott áll — talán amiből reggel a képviselő és cikkíró urak is ittak — a három csillagos Keglevich címer.

Elém ötlik, ha Keglevich István személyesen meggazdagodott volna s a cognac-gyára pedig megbukik vala és azok a háromcsillagos cognac-üvegek nincsenek forgalomban: eszükbe jutott volna-e a képviselő és cikkíró uraknak három csillagos grófnak nevezni Keglevich Istvánt? Egy nyíllal kevesebb érte volna.

A vidéken szövetkezeteket alapított, nem felekezeti alapon, hanem kizárólag kis anyagi egzisztenciák között, ő maga nem lett gazdagabb, sem vezérelnöki fizetéseket nem húz belőlük, hanem ezek a szövetkezetek a legmagasabb osztalékokat fizetik a tagjaiknak, ami osztalékokat valaha Magyarországon fizettek. Lenne egy bukófélben levő banknak nagy fizetésű elnöke: Herczeg Ferenc szálló igéjét legfőlebb a gyorsírói jegyzetek örökítették volna meg. Talán nem is lett volna érdemes elmondani.

A Vígsház alapította. Az ő eszméje volt, ő hozta létre a szükségeseket, ő szemelte ki Faludi Gábort s ő választotta ki Ditrői Mórt, akikkel együtt a becsületes színészi előadások nálunk addig ismeretlen niveauját: az összjátékot honosította meg. Bárkinek bármi legyen véleménye a Vígsház volt és újabb irányáról, senki nem tagadhatja, hogy a művészi munka becsülete, magának az előadásnak játék-niveauja hagyományosan elsőrangú. Az utolsó szögig minden a színpad hivatását, az illúzió keltést szolgálja. Ezekért a sülszerű szögekért is sokat gúnyoították.

A Vígsházból a két állami műintézet élére került, akkor már másodszor. Kérdezzenek meg önök bárkit az Operaháznál, hogy ma nem azokból a díszletekből él-e az intézet, amelyek a két Keglevich-regime alatt készültek? Az azóta csináltak már mind tönkre mentek. Igaz, kemény volt és művészi szeszélyek s érzékenységek jogosultságát el nem ismerte. Ez lehetett hiba. De nemcsak a statisztákkal bánt keményen, hanem egyenlően mindenkivel, művészekkel, művésznőkkel egyaránt s a színpadra ezek hozzá tartozóit sem bocsátotta be ugyan, hanem — a nem hozzátartozóikat sem. A mágnás és lipótvárosi habituékat s a kritikusokat. Épen ezért zúdultak fel ellene. S nem tűrte a kulisszák közt folyó panamákat. A negyedik cadrilleből nem ugrottak elő tehetségtelen ballerínák solo táncosnőkké, ha akár belügy-miniszteri tanácsosok protegálták is őket s a kedvükért nem adtak elő piszok balleteket hetenkint kétszer. És grófi szerzők

darabjait sem forcirozták harminchatezer koronás péthittel, amit vezérpolitikusok szakértő és köszönő leveleivel reklámiroznak. És a német trónörököszt sem fogadták el harmincezer koronás énekesnő liferálójául.

Mindezeket csak a gáncsokkal szemben azért hozom fel, mivel látom, hogy az emberek nem azt nem tudják megbocsátani Keglevich István grófnak, mert megcsinálta volna a november 18-ikát, hanem mert — mikor már nem lehet megcsinálni — bevallotta ezt. S mert a mit tesz, azért más százhuszat is kellene támadni, akik pedig népszerűek és kedvesek, minden cselekvésük dacára, azért támadják, a mit mások nem tesznek: a nyílt őszinteségéért s a meggyőződése bensőségeért.

Furcsák az emberek s az élet egy kissé undorító.

Nihil.

IFJÚ LÁNYOK.

— Salus Hugó. —

Az ifjú lányka mind csupa rokokó;
Tarka a ruhája, negédes lépése;
Álmában királyfi s hófehérke.
Sír és sóhajtozik; ha víg, ha búsongó,
Az ifjú lányka csupa rokokó!

Egyszer egy sereg lány, illatos, fiatal,
Fogott körül engem, boldog poétát.
— Előttem látom most is arcok báját —
S az élet csupa tánc volt és dal,
Oly üde minden, mint tavasszal.

Ah, egy ily költő! mennyire kelendő,
Ha ifjú lányok körülrajongják;
«Dalolj valamit!» — «Ugyan miről hát?»
Felel a legszebbik, arca tűzben égő:
«Dalolj — a halálról!» — imígy kér ő.

Szép lányka — kérdem — te dőre s esztelen!
Mért választod ép' a legkomorabb képet?
Minőnek fessek a halált tenéked?
«Ifjan — szól ő — sápadtan, selyemben,
Fekete hajjal, érdekesen».

Fordította: R á b a I m r e.

Vallásos nevelés és az iskola.

Irta: Ellen Key.

Most, a mikor pedagógiai vita folyik nálunk is és egyrésztől tudós pszichiáterek elmekórtani szempontból szólnak a kérdéshez, másrésztől fölvetik a vallástan tanítása helyett az erkölcsstannak behozatalát az iskolákba, Franciaországban pedig az egyház és állam szétválasztásának nagy küzdelme folyik, nem lesz érdektelen Ellen Key-nek, e haladásból és megalkuvásból különös módon összetett gondolkodónak mutt héten a Lily Braun lajában («Die neue Gesellschaft») megjelent cikkét leközoíteni:

Mindig nagyobb lesz azoknak a száma, akikre annyira ráillenek azok a szavak, amelyek a pogányságról a kereszténységre való átmeneti időre vonatkozólag elhangzottak: «Ti sem nap, sem éjjel, sem élet, sem halál nem vagytok. Szívetek sem ide, sem oda nincs erősítve; hisztek és nem hisztek, sóvárogtok, de nem vagytok semmire sem képesek, mert az akaráshoz nincs erőtök. Csak azok erősek, akik csupán egy igazságot látnak és valamennyi többi iránt vakok. Ők legyőznek titeket, ti szétzüllöttök, ti elárvultok és gyöngék.»

Az a mohó buzgóság, amellyel épen az új protestantizmus meg akarja mutatni, hogy a keresztény tanok és a modern kultúra közt nem létezik a vagy-vagy, legjobban bizonyítja, alapjában mennyire tudatában vannak az emberek annak, hogy itt — és nem a bibliai kritika terén — kell az útközetnek eldőlnie. Az épen jelentős, hogy a kereszténység már nem tudja átölelni az életet az élet összezuzása vagy a kereszténység szétrobbantása nélkül.

Az új nemzedék bizony mindig jobban és jobban úgy kezdi tekinteni a kereszténységet, mint tiszteletreméltó, elavult valamit, amellyel ép oly kevéssé tud élő és elevenítő viszonyba lépni, akár a nagy pogány vallásokkal. De azért valamennyit abban az örületben nevelik fel, hogy a vallásos oktatás életükre nézve mély jelentőségű. És ez az, ami az iskolában és a konfirmáció előtt erőszakot követ el a lelkeken és az egyén szabadságán. Sem az iskolának, sem a szülői háznak nem az a feladata, hogy a belső életet egy bizonyos vallás tanáival ébressze. Sokkal inkább az a feladata, hogy a serdülő nemzedék vallásosságát mind a z z a l, amit ez tanul, mélyítse;

becsületesen kitanítva arra, hogy a vallásos érzés az ^ogyesek egyénisége révén különböző úton haladhat.

A vallásoktatás jelenlegi módjának elítélésével szemben ellenvetik azt, hogy a vallástalan iskola a gyermeket nagy szellemi értékektől fosztja meg, szellemileg koplaltatja őket. Ellenkezőleg új, szellemi értékek birtokába juttatná őket, amelyek hathatósabban csitítanák éhségüket, új, pozitív és konkrét bizonyosságok birtokába, amelyek jobban megfelelnek koruknak. De még, ha nem így volna is, ha valóban semmi kárpótlást nem nyújtana, a jelenben az sem lenne fontos. Sokkal fontosabb az — Ruskinnal beszélve — «hogy sokkal jobb, ha a gyermek ezer igazságot nem tud, mint ha csak egy hazugságot is szentnek tart szívében».

De manapság épen erre kényszerítik a gyermekeket az iskolákban, amelyekben a «kereszténységet» mai formájában tanítják, mialatt az összes többi tudományfokokba a tudományos megismerés hatol be. Az ellentétekből, amelyek így létrejönnek, a gyermek hamarosan belátja, hogy meg lesz csalva, hogy a vallás nem valami komoly dolog.

Méltatlan és az egyéniségre nézve veszélyes valótlanosság az, hogy a világ és az ember teremtésének, a bűnbeesésnek, Jézus születésének meg csudáinak, feltámadásának meg mennybemenetelének történeteit manapság vallási igazságok- és történelmi tényekként állítják a gyermekek elé. Méltánytalan és veszélyes valótlanosság, hogy az új, hallgatagon az ó-testamentum erkölcsi tanait teszik a mostani ember számára irányadóvá.

Ennek következménye lesz kereszténység tartalom vagy szabadgondolkodás melegség nélkül; mindkét esetben vallástalanság.

Az iskola adhat és adnia is kell a vallások történelmében oktatást. Az első fokon, az iskolakötelezettség első idejében a mythosokat és a mondákat kell elmesélni: a bibliai, északi görög, ind mondákat, hogy az egymással való összehasonlításból ugyanazon emberi tapasztalatokat, ugyanazon szellemi kérdéseket ismerjék meg. A második fokon Jézus tanításának és életének — mint ember életének és ember tanításának előadása következne és más nagy vallásalapítók tanításáról és életéről szólnának. Az utolsó fokon valamennyi nagy vallás fejlődésének előadása következne és itt ki kellene mutatni, hogy azok ugyanazon törvénynek vannak alávetve, mint az élet többi része: aszervezés, a változás és a befejező feloszlás törvényének. A keresztény dogmák történetének emellett csak annyi teret kellene igénybe venni, amennyit ez

a szempont megkövetel. Mert kárba veszett fáradság volna ebben a korban — a konfirmáció korában — az annyira fogékony ifju lelkeket ezzel a kulturfeladatainkra nézve teljesen jelentéktelen kérdéssel teletömni. Ellenben igen nagy fontosságu az, hogy helyes betekintést adjunk nekik a legnagyobb gondolkodók gondolataiba, hogy nagy és mély komolyságra irányítsuk figyelmüket; alkossák meg maguknak saját életfelfogásukat, amely őket az életben, a szenvedésben, a vágyakozásban, a munkában, a szeretetben és a halálban segítse. A legnagyobb fontosságu annak a lehetetlenségnek a kimutatása, hogy egy bizonyos nézet mindenkin segíthet, hogy itt a személyes választás érvényesül és hogy ők azért állítottak szembe a legjobbal, amit az emberiség eddig a vallásos és szellemi élet terén talált. Az ilyen nevelés kiművelné a vallásos érzést és megóvná a vallásos szabadságot.

Ezek egyike sem történik azonban meg, ha a mai vallásos oktatást is megtartjuk, de fakultatívva téve. Ez a gyermekek csak azon csekély számának használna, akik otthon vallástörténetet tanulhatnak. A többséget még mindig a bibliai történetek és a katekizmus bogáncaivat tömnék tele, egy tekintélyes kisebbség pedig már azon az általános műveltség szempontjából is nélkülözhetetlen ismeret nélkül nőne fel, milyen tevékenységet fejtett ki az emberiség mint vallásteremtő. Ennélfogva csak papiros-szabadság volna, ha az iskola a szellemi életnek oly fontos részét, amilyen a vallástörténelem, mellőzné. Az ember az államegyház csöbréből a szekták vödrébe jutna.

A vallástörténeti előadás minden ponton ellentétbe kerülne azzal az élet- és erkölcsellenes lutheránus hittel, amely a bűnről és a bűnnel kiengeszteléséről szóló tanításával más erőre támaszkodik és nem a mi sajátunkéra. De ellentétbe kerülne minden ponton azzal a vallásgyűlölettel is, amely testvért testvértől, egyik szektát a másiktól, egyik népet a másiktól elkeseredett harccal választ el az egyedül üdvözítő vallás birtoka miatt és ellentétbe jutna a vallási göggel, amely a kereszténységnek a pogányok közt elterjesztőit eltölti.

Az iskola vezérelvének annak kellene lenni, hogy a gyermekeket ép oly kevésbé szabad az atheismuba, mint a kereszténységbe, ép oly kevésbé a royalismusba, mint a republicanizmusba kényszerítenie. Azáltal azonban, hogy a tanító ezekben a kérdésekben egyéni véleményét teljesen és szabadon, de csak mint a saját egyéni véleményét adja, a gyermekek azt az elhatározó benyomást szerzik, hogy az élet

tele van változó nézetekkel, hogy minden tekintetben ettől függ minden, hogy azok közül válasszon és egyiket se fogadja el az iskola tekintélye által.

Az iskolának nagy hatalmi eszköze az a mód, amellyel az oktatást minden fokon osztja. Csakis így tudja a természet és kultúra műveit a nagy emberek és nagy gondolatok iránt való tiszteletnek és csodálkozásnak vallásos érzését kialakítani, azt a vallásos érzést, amely a kedélyt durvának, hidegnek és szegénynek, a szellemet merevnek hagyja.

A gyermek misztikus és mély realizáló érzéket egyesít vallásossággal. Ép azért a lelki életformák fejlődéstörténelmében úgy kell tanítani, hogy értelmére semmit se kényszerítsünk rá és semmit se vonjunk el kedélyétől.

A művelődéstörténelmet, az irodalmat és a természet-tudományokat is úgy kell tanítanunk, hogy a gyermekkedély áhítattal teljék meg mindattól, amit nagy lelkek, nagy tettek, az emberiség nagy felfedezései nyújtottak. Ez az áhítat az életet gyümölcsözővé tevő vallásos érzés, de nem a vallás valamely rég elmúlt formáiban való kényszerített hit. Emellett tanulja meg a gyermek azt is belátni, hogy az ember élete abban a fokban jámbor, amelyben az ember a természet és kultúra művei előtt csodálattal és tisztelettel tud meghajolni. A vallás ennél fogva nem lesz holmi ájtatossági viszony bizonyos fogalmakhoz, hanem az egész léthez való ájtatossági viszony. A Megváltóba vetett hit helyett az önmegváltásban való hitet nyeri a gyermek; ahelyett, hogy a keresztség által magát isten országához tartozónak tekintené, öntudatlanul is szabad lelkek birodalmában kezd élni. Hogy az isten ellen elkövetett bűn terméketlen érzése nélkül, de az emberiség ellen elkövetett nagy bűn érzésével növekszik fel, az emberiség ellen, amelytől minden nagyot, jót és szépet nyert; bűnnel, amelyet csak egy mindig gazdagabb élettel tud leróni. De ez az ifjuság azt is belátja, hogy ez az istentől való elszakadás ugyanolyan, mint az újszülöttre nézve a köldökzsinór elvágása. Egy lény sem látszik nála gyámoltalanabbnak: hanem aztán a kezdetben vak szemeket fénysugár éri, a jajgatás, mely a levegőhöz nem szokott tudónek első életnyilvánulása volt, elnémult. A gyermek új életforrásokból kezd táplálkozni. Hasonlóképp van ez az emberi lélekkel, amely önkéntelenül öntudatlanul úgy nő, ahogy nem növekedhetett volna, ha nem tépetett volna szét az a bilincs, amely őt előbbi állapotában visszatartotta. A régi állapotokba való visszatérés ép oly elgondolhatatlan, mint hogy a már

egyszer megszületett gyermek visszatérjen az anyja méhébe. Hogy több veszélynek és fáradságnak vagyunk kitéve, mint az elhagyott biztos menedékhelyen, az hihetőleg nem kelti fel a visszatérés vágyát. Hiszen növekvés meg önkifejlés még küzdelmek és fájdalmak között is boldogság az életben hívőre nézve.

Kétségtelen, hogy a lét vallásos érzés nélkül béna volna. De igen hibás következtetés az, hogy a vallásosságnak bennünk rejlő forrása kiapadna, ha többé nem az istenbe és az örökkévalóságba vetett hitnek régi medrében folynék, hanem a saját nemünk és az élet istenségében való hit új medrében. A segítségre való nagy emberi szükség, hogy a neki értékeset megvédje és az a másik nagy szükséglet, hogy szeressen, hogy tiszteljen és imádjon, a maga kicsiségét egy nagyobb létezővel egynek érezze — a két szükséglet közül az új, az életbe vetett hitben egyik sem fogja erejét elveszíteni. Jelenleg azonban elveszítik, mert ameddig örökkévalóság és idő, isten és ember egymással szembeállítatnak, vagy az egyik teljesen, vagy mindkettő részben elveszíti a kedélyen való hatalmát.

A bensőleg legyőzött keresztény vallás azonban az egyetlen út ahhoz a bizonyossághoz, hogy az emberiség maga az isten és Lucifer, Krisztus és Prometheus. Csak ebben a bizonyosságban lesz lehetséges végül az ellentétek kiegyenlítése, az a kiegyenlítés, amely a szentlélek birodalmának feltámadása. Ezt nagy lelkek tudták már, mielőtt Giacomo di Fiori róla prédikált, mialatt fürtei ezüstfehérek lettek, mint az olajfa lombjai. Sokan hozzá hasonlóan megfehérednek, mielőtt az a birodalom megjelenik. De már most is szeretetben és munkában, békében és örömben él mindazon ember, aki felismerte, hogy az életnek maga az élet a célja.

Fordította: F a b e r O s z k á r.

Politikai Hetiszemle.

Szerkeszti: SZABÓ KÁLMÁN.

Minden héten (vasárnap) megjelenő politikai társadalmi és művészeti lap. Előfizetési ára félévre 10 kor. Mutatványszámok kiváratra küld a kiadóhivatal:

VI., Izabella-utcza 44/a.

Ilyenek az asszonyok!...

Írta: Csehov Antal.

Raibus faluban, szemben a templommal áll egy emeletes ház. Kőalapú vasbádoggal fedett. A földszinten lakik a tulajdonos Katin Ivanoff Fülöp, rendszeren csak Gyugyának hívják. Az emeleten télen nagyon hideg, nyáron rettenetesen meleg van és azért vendégszobákat tart benne átutazó hivatalnokok, kereskedők és földbirtokosok számára. Ezenkívül földbérlő, pálinkamérő, továbbá kereskedik kátránnyal, mézzel, barmokkal és paraszt kézimunkával. Már mintegy nyolcezer rubelt takarított meg, mit a városi bankban helyezett el.

Idősebb fia Fjodor, főszerelő valami gyárban. Ahogy a parasztok mondják, oly magasra mászott a hegyen, hogy kézzel már el se lehetett érni; felesége csúnya, öregedő és beteges asszony, az apósánál lakik. Örökké sír és minden vasárnap bemegy a kórházba, receptet íratni magának. Gyugya kisebbik fia, a púpos Aljoska az atyjánál él. Nemrégiben megházasította az apja Varvarával, ki szegény családból származott. Fiatal, csinos, egészséges és cifrázkodni szerető asszony. A megszálló kereskedők vagy hivatalnokok csak vele hozzátják be a számovárt, vagy készíttetik el az ágyukat.

Egy szép júniusi estén, a levegő tele volt széna, trágya és frissen fejt tej illatával, egy szekér fordult be Gyugya udvarára. Hárman ültek benne: egy mintegy harminc éves ember fehérítetlen vászonból készült ruhában, mellette egy hét-nyolc éves fiú hosszú fekete kabátban nagy csontgombokkal és egy fiatal suhanc vörös ingben: a kocsis.

A suhanc kifogta a lovakat és lassan jártatta őket az úton. Az utas a templomnak fordulva keresztet vetett, majd kiterített egy kendőt a kocsi mellett és a fiúval hozzáült a vacsorához. Lassan, kényelmesen evett. Gyugya, ki életében már igen sok utast látott, felismerte benne a kereskedőt, a

komoly, minden szavát meggondoló embert, ki tisztában van saját értékével.

Gyugya ingújjban sapka nélkül ült a lépcsőn, várva mikor kezd az idegen beszélgetni. Megszokta már, hogy az utasok lefekvés előtt mindenféle történeteket meséljenek és kedvet talált benne. Felesége Afanaszljva és menyé Zofja a teheneket fejték. Másik menyé, Varvara az emeleti ablakban ült és napraforgó magot rágsált.

— A fiad ez a gyerek? — kérdi végre Gyugya.

— Nem, árva, magamhoz vettem szegényt, hogy támaszom legyen a mennyországban.

Megeredt a beszélgetés. Az idegen közlékeny, beszédes embernek mutatkozott. Gyugya a társalgás folyamán megtudta, hogy a közeli városban lakik, hogy háztulajdonos és a neve Stavics Matvé; hogy valami kerteket meggy megnézni, melyeket a német települőkötől akar bérbe venni és hogy a gyereket Kufjkának hívják. — Tikkasztó meleg volt az est, senkinek sem volt kedve aludni menni. Sötétedni kezdett itt-ott egy-egy csillag is pislogott már, Stavics Matvé hozzáfogott, hogy elmesélje, mikép került hozzá Kufjka. Afanaszjava és Zofja távolabb állottak és figyelték a beszélgetőket.

Kufjka kiment a kapu elé.

— Bizony kedvesem, az roppant hosszú história, — kezdte Stavics Matvé — és ha az egészet elejétől végig el akarnám mondani, úgy ahogy volt, nem volna hozzá elég hosszú az est. Tíz esztendeje most, az én uccámban, épen a házam mellett, abban a kis házban, amelyikben most az olajmalom van, egy özvegyasszony: Kapluncoff Marfa Simonovna lakott. Ennek két fia volt. Az egyik kalauz a vasútnál, a másik, a Vaszja, velem egy idős volt és az anyjával élt. Az öreg boldogult Kapluncoff lovakat tartott; öt párt meg kocsikat és bérbeadta őket. Az özvegy megtartotta az üzletet. Semmivel sem kommandírozta rosszabbul a béreseket, mint a megboldogult. Néha napján öt rubelt is megkeresett. A fia is keresett valarmit. Fajgalambokat nevelt és eladogatta őket. Rigókat és eféle énekes madarakat fogdosott, kalitkákat faragott . . .

Hisz ez mind hiábavalóság, de mégis egy-kettőre megkeresett vele havonta tíz rubelt. Aztán idő multával az öreg asszony lábai megromlottak. Ágyba kellett feküdnie. A ház asszony nélkül maradt. Olyan az, mint az ember szem nélkül. Az asszony gondolkozott a dolgon és elhatározta, hogy megházasítja fiát. Elhivatta a házasság közvetítő nőt. Az asszonyok megbeszélték a dolgot és Vaszja elment háztűznézőbe. Masenykát özvegy Szamochvalicsné lányát kérte meg. Az gondolkozás nélkül áldását adta rájuk és egy hét alatt rendben volt az egész.

A leány tizenhét éves volt. Kicsi, fehércépű és csinos, olyan, mint egy úri nő. A hozomány is elég szép: ötszáz rubel, egy tehén és egy ágy . . . Az öreg asszony, mintha csak előre érezte volna, három nappal az esküvő után elköltözött a mennyei Jeruzsálembe, hol se sóhajok, se gondok nem léteznek. Egy fél esztendeig pompásan és boldogan éltek. Egyszerre bekopogtatott a gond. A baj csőstül jött. Vászját behívták a sorozásra. Katona lett. Alig hogy berukkolt, elvitték Lengyelországba. Isten akaratába meg kell nyugodnunk! Mikor az udvarban elbúcsúzott feleségétől, nem történt semmi, hanem mikor a galambjait etette meg utóljára, hát biz' sírva fakadt. Nagyon szánalmas volt.

Első időben Masenyka magához vette anyját, mert nagyon egyedül érezte magát. Egész a lebetegedéseig nála maradt, mikor tudniillik ez a fiú, a Kufjka megszületett. Akkor elutazott Obojanyba a másik lányához, ki ott volt férjnél. Masenyka a gyerekekkel magára maradt. Öt kocsis, közönséges, örökké részeg fickók; a lovak, a kocsik; aztán egyszer a kerítés tört be, majd a korom gyulladt meg a kéményben, egy szóval, nem volt ide elég az asszony ész. Én voltam a szomszédja, hát minden apróságért hozzámszaladt. Odamentem, utasításokat, tanácsot adtam . . . Ha már ennyire voltunk, be is kellett hozzá mennem és elfogadnom egy pohár pálinkát vagy teát. Néha el-elbeszélgettünk egy darabig. Fia-tal voltam még, meg okos is; szerettem mindenféléről diskurálni. Ő is művelt volt és udvarias. Takarosán öltözködött, nyáron napernyőt is hordott. Egyszer szent dolgokról be-

szélgettünk, máskor a politikáról. Ez hízelt neki és megkínált teával, gyümölcsborral. Egyszóval, hogy ne vesztegessem hiába az időt, azt mondom neked, kedvesem, egy év se telt el, mikor a gonosz, az emberek örök ellensége kísérteni kezdett. Észrevettem, hogy igen különösen érzem magam, ha egy napig nem voltam nála: unatkoztam. Mindig ürügyet kerestem, hogy hozzá mehessek.

— Ideje volna már kitenni a külső ablaktáblákat, — mondtam neki és nála maradtam egész nap és meghűltem az ablakbeakasztásnál. A végén meg két ablakot szándékosan másnapra hagytam. — Meg kéne számolni Vaszja galambjait, nem vezett-e el belőlük valamelyik — csupa ilyen história . . . A kerítésen át mindig incselkedtem vele. Aztán ajtót vágattam a kerítésben, hogy közelebb legyek hozzá. Sok baj és szerencsétlenség származik ezen a földön az aszszonyoktól! Nemcsak mi gyarló emberek, szent férfiak is elbuktak már. Masenyka nem utasított vissza. Ahelyett, hogy férjére gondolt volna és vigyázott volna a becsületére, belém szeretett. Észrevettem, hogy én is nagyon hiányzom neki. Ő is örökké a kerítés körül settenkedett, hogy a hasadékokon át az udvaromba pillanthasson.

A fejemben majd megfordult az agyvelő a sok képzelődéstől. Húsvét előtti csütörtökön hajnalhasadtakor elindulok a vásárra. Elmegyek a kapuja előtt és — a gonosz mindenütt jelen van — benézek. Ott állt az udvarban, épen a kacsákat etette. Nem tudtam ellenállni, megszólítottam. Odajön a rácshoz, kitekint . . . Az arca fehér, szemei barátságosak, még álmosak . . . Roppantúl megtetszett. Bókokat mondtam neki, mintha nem is a kapuban álltunk volna, hanem a születésnapja lenne. Elpirult, nevetgélt és hunyorgatás nélkül a szemeimbe nézett. Elvesztettem az eszem és szerelmes érzelmeimről kezdtem neki beszélni . . . Kinyitotta a kaput és e reggeltől kezdve úgy éltünk, mint férj és feleség.

A púpos Aljoska most betért az útról és lélegzet nélkül, anélkül, hogy akárcikre egy pillantást vetett volna, szaladt a házba. Néhány perc múlva harmonikával a kezében jött

rohanva ki, rézpénzt csörgetve a zsebében. Napraforgó magot rágsált és rövid idő alatt eltűnt a kapuban.

— Hát ez kicsoda? — kérdezte Stavics Matve.

— Ez Aljoska, a fiunk, — válaszolta Gyugya. — Csavarogni megy a fickó. Az isten púpot akasztott a hátára, hát nem vagyunk vele oly szigorúak.

— Örökkön-örökké a gyerekekkel csavarog, — sóhajtott fel Afanaszjeva. — A nagy hét előtt megházasítottuk. Azt hittük, megjön az esze, de biz' inkább rosszabb lett.

— Most mi hasznunk van belőle, oktalanul szerencsésé tettünk egy idegen lányt, — mondta Gyugya.

A templom mögött valahol egy szép szomorú dalt kezdtek el. A szöveget nem lehetett megérteni, csak a hangok voltak hallhatók: két tenor és egy basszus. Mindannyian figyelték, az udvar elcsendesült. Két hang hirtelen abba hagyta az éneklést és hangosan kacagni kezdett. A harmadik, az egyik tenor, azonban tovább énekelt, oly magas hangon, hogy valamennyien önkéntelenül az égre néztek, mintha csak ez a hang egészen a mennyekbe hatolna. Varvara kijött a házból, átnézett a templom felé, miközben kezeit a szeméihez emelte, akárcsak ha a nap sütött volna.

— A pap fiai, meg a tanító, — mondta.

A három hang új dalba fogott. Stavics Matve felsóhajtott és így folytatta:

— Hát biz' így történt a dolog . . . Két év múlva levelet kaptunk Varsóból Vasjától. Azt írta, hogy hazabocsátották üdülni. Nem volt egészséges. Ekkor már kivertem volt a bolondságokat a fejemből. Előnyös házasság is kínálkozott. Csak azt nem tudtam még, mikép fogom a kedvesemet lerázni a nyakamról. Minden áldott nap beszélni akartam már Masenykával, de nem tudtam, hogy kezdjem el. Nem akartam a sok sírást. Ez a levél aztán felszabadította a kezemet. Együtt olvastuk el; elsápadt. Azt mondom neki:

— Hála istennek, — mondom — most megint tisztos férjes asszony leszel.

De ő azt válaszolta:

— Nem akarok vele élni —

— De hisz a te férjed, — mondom neki.

— És aztán? Úgy se szerettem soha, csak muszájból mentem hozzá. Az anyám kényszerített.

— Ne kövess el bolondságokat, — mondom neki — te buta néember; mondd csak meg, hűséget esküdtél neki a templomban vagy sem?

— Megesküdtem vele, — válaszolt, — de téged szeretlek és veled élek mindhalálig! Csak ne vessenek rajtam az emberek . . . Nekem mindegy . . .

— Te, — mondom neki — eljársz a templomba és olvasni szoktad az Írást. Mi van abban írva?

— Amelyik emberé az asszony, azzal is kell hogy éljen, Gyugya.

— Férj és feleség legyen egy test. Vétkeztünk, — mondom neki, — most hallgassuk meg a lelkiismeret szavát és féljük az Ur haragját. Valljunk be mindent Vaszjának, — mondom neki — ő jószívű és félénk természetű. Nem üt bennünket agyon és bizony jobb szenvedni e földön a hites férjedtől, mint ordításra és fogvacogtatásra ítéltetni az utolsó ítéletkor.

De az asszony nem halogatott meg. Nem tágitott. Beszélhettem neki, amennyit akartam.

— Szeretlek! — válaszolta és egyebet semmit.

Pümkösd szombaton korán reggel megjött Vaszja. A kerítésen át mindent láttam. Berohant a házba és mindjárt megint kijött Kufjkával a karján, és nevetett és sírt. Föl-föl nézegetett a szénapadlásra. Kufjkát sem akarta letenni, meg a galambjaihoz is fel szeretett vón' menni. Szelid, érzelmes ember volt szegény. Ez a nap csendesen, baj nélkül telt el. Mikor misére harangoztak, eszembe jutott: holnap pümkösd van, vajjon miért nem díszítik fel galyakkal a kaput meg a kerítést? Itt nincs minden rendben. Átmentem. Hát látom, hogy ott ül szegény Vaszja a szoba közepén a padlón és bámul maga köré, mintha csak részeg volna. Könnyek folytak végig az arcán. A kezei reszkettek. A táskájából előszedte a gyöngysort, a mézeskalácsot és több efélét, már amit az ember útról szokott hozni és eldobálta mind a padlón. Kufjka

— tán három esztendősen lehetett akkor — négykézláb mászkált a szobában és mézeskalácsot szopogatott. Az asszony a kályha mellett állt halványan, egész testében reszketve.

— Nem vagyok a te asszonyod! — mondta. — Nem akarok veled élni! — és eféle butaságokat.

Letérdeltem Vaszja elé és úgy könyörögtem:

— Bűnösök vagyunk, Vaszilij Makszimics, veled szemben. Krisztus nevében bocsáss meg nekünk!

Aztán felálltam és így szóltam Masenykához:

— Maria Szemjonovna, mától fogva a lába fejét is meg kell mosnia Vaszilij Makszimicsnak, ha úgy kívánja. Legyen az ő engedelmes felesége és imádkozzék értem az uristenhez, hogy végtelen kegyelmében bocsássa meg bűnömet!

Mintha csak az ég angyala szállt volna meg, oly szépen beszéltem és intettem őt. Oly meggyőzően és érzelmesen beszéltem, hogy magam is sírva fakadtam. De két nap múlva csak át jött hozzám Vaszja:

— Megbocsátok nektek, — mondta, — neked meg a feleségemnek. Mit tegyek? Katonának volt a felesége, fiatal is, meg asszony is volt. Az ilyenek nehéz ügyelni magára. Nem volt ő az első, de az utolsó sem. Csak arra kérek, — mondta — tégy úgy, mintha soha se történt volna köztetek semmi. Én majd rajta leszek — azt mondta — hogy kedvét keressem és hogy újra megszeressen.

Megrázta a kezemet, megivott nálam egy csésze teát és meglegedetten távozott. Hála istennek, gondolom magamban egész vígan, csakhogy ilyen jól végződött. De alig lépett ki Vaszja a kapun, jött Masenyka. Tiszta istencsapása! Nyakamba borúl, sír és űvölt:

— Az Isten szerelmére, ne taszíts el magadtól, nem tudok nélküled élni!

— Ilyen komisz szajha! — vágott közbe Gyugya.

Rákiáltottam és kitámolyogtam vele a pitvarba és rácsuktam az ajtót.

— Eredj az uradhoz! — kiáltottam rá. — Ne hozzám szégyent az emberek előtt és féld az isten haragját.

Mindennap ilyen históriák. Egy szép reggelen az ud-

varomban állok a lóistállónál és javítom a kerítést. Egyszer csak látom, hogy a kis ajtón keresztül, félmeztelenül rohan át hozzám, épen felém. Csak alsó szoknya volt rajta. Megfogta a kerítést, egész teli lett kátránnyal, remegett és sírt:

— Nem tudok vele élni! Útálok! Meghaladja az erőmet! Ha nem szeretsz, üss inkább agyon!

Dühös lettem és ráhúztam kettőt egy lécdarabbal. Ép jött szaladva a kiskapun Vaszja és kétségbeesve kiabál:

— Ne üsd, ne üsd!

Pedig odajöve, maga is valósággal dühös lett. Pusztá kézzel verte teljes erejéből az asszonyt; majd a földhöz vágta és úgy rugdalta. El akartam húzni, hogy ne bánthassa, de megkapott egy darab vastag kötelet és azzal ment csak neki igazán. Ütötte-verte; közben folyton vihogott, akárcsak egy csikó:

— Hi, hi, hi!

— Téged kellene ilyen kötéllel alaposan . . . — morogta Varvara és tovább ment. — Megöltétek szegényt!

— Tartsd a szád, te kanca, te! — kiáltott rá Gyugya.

— Hi, hi, hi! — folytatta Stavics Matvé. Akkor átjött az udvaráról egy kocsis, én is szóltam egyik napszámosnak és együtt elszedtük tőle Masenykát. Karonfogtuk és hazavittük. Nagy skandalum volt. Még az este átmentem megnézni, hogy állnak a dolgok. Ágyban feküdt, csak az orra látszott ki a sok kötésből. A mennyezetre bámult.

— Jó estét, Mária Szemjonovna, — mondom neki.

Nem válaszolt.

Vaszja a másik szobában ült, arcát a kezeibe temetve zokogott:

— Oh én gyilkos. Istenem, engedj meghalnom. Tönkretettem az életem.

Egy félóra odaültem Masenyka mellé és a szívére beszéltem. Megfenyegettem:

— Az igazak a tulvilágon a menyországba jutnak, de te a pokolra kerülsz, valamennyi szajhával együtt. Ne ellenkezz férjeddal, menj szépen hozzá és csókold meg a lábát.

De nem válaszolt, még csak a szempillája se rebbent meg. Akárcsak egy darab fához szóltam volna.

Másodnap Vaszja ágynak esett. Valami koleraféle volt. Estére már kiterítették. Eltemették. Masenyka nem volt künn a temetőben. Nem akarta mutatni a szégyentelen képét és abban a kék emlékeit, az embereknek. Nem tartott soká és beszélni kezdték a városban, hogy Vaszja nem halt meg természetes halállal, hanem Masenyka tette el láb alól. Eljutott ez a beszéd a felsőség fülébe is. Vaszját kiásták és felboncolták. Arzenikumot találtak a hasában. A dolog világos volt, mint a nap. Aztán jött a rendőrség és elvitték Masenykát Kufjkával együtt. Bezárták. Vétkezett, megbüntette az isten. Nyolc hónapra rá meg volt a tárgyalás. Mintha most is lát-nám, hogy ül ott a vádlottak padján, fehér kendővel a fején, sziürke fegyencruhában, lesoványodva, sápadtan. Nagy szemei még jobban kitágultak. Szomorú volt csak rá is nézni. Háta mögött fegyveres őr állt. Nem vallott.

Az egyik a törvényszéken azt mondta, hogy ő ölte meg az urát, másik bizonykodott, hogy öngyilkos lett bánatában. Én is tanu voltam. Mikor rám került a sor, a legjobb lelkiismeretem szerint mondtam el az igazat.

— Bizony bűnös, — mondtam — nem lehet azt tagadni. Nem szerette az urát és nyakas volt . . .

A tárgyalás korán reggel kezdődött és éjjélre meg volt az ítélet. Tizenhárom esztendei kényszermunka Szibériában. Három hónapig ült még Masenyka a mi városunk börtönében. Néha felmentem hozzá és vittem neki könyörületességből egy kis teát és cukrot. De ahogy meglátott, egész testében reszketni kezdett, a kezeivel hadonászott maga körül és úgy kiabálta :

— Menj innen, menj innen!

Magához szorította fiát, mintha attól tartott volna, hogy elvehetném tőle. Én pedig így szóltam hozzá :

— Látod, — mondom — mire jutottál. Oh Masa, Masa, elveszett lélek vagy! Most sírhatsz! Magad vagy az oka a sorsodnak. Mikor intettelek, nem akartál meghallgatni, — mondtam — hát csak magadra vess a sorsodért.

Így beszéltem hozzá, de ő csak nem válaszolt egyebet, mint:

— Menj innen, menj innen!

És a sarokba szorúlt Kufjkával és remegett. Mikor elvitték a megye-székhelyre, elkísértem a pályaudvarra és titokban egy rubelkét csúsztatam a batyujába, hogy támaszom legyen a menyországban. Nem jutott el Szibériába... A székvárosban lázba esett és meghalt a börtönben.

— A baromnak barom módjára kell elpusztulnia, — szakította félbe Gyugya.

— Kufjkát hazaküldték... Alaposan meggondoltam a dolgot és magamhoz vettem. Édes istenem. Fegyenc származék ugyan, de mégis csak élő lélek és keresztény... Szíve csak van az embernek. Boltiszolgát nevelek belőle, sőt ha magamnak nem lesz gyerelem, kereskedőt. Ha valahová elutazom, mindig magammal viszem, hadd lásson világot. Ha a szemét kinyitja, tanulhat valamit.

Mig Stavics Malvé beszélt, Kufjka egész idő alatt a kapu előtt ült egy kövön és kezére támasztva fejét az égre nézett. Messziről nézve, valami fatőkének látszott.

— Kufjka menj aludni, — szólt rá Stavics Malvé.

— Már itt az ideje, — mondta Gyugya és felkelt, majd hangosan ásított és így folytatta — már ez így van. Az asszonyok csak a maguk feje után indulnak. Nem hallgatnak az okos szóra, aztán így járnak.

Az udvar felett már kisütött a hold és sietve haladt a másik oldal felé. Alatta meg egymásután a felhők. A felhők elhaladtak, de a hold az udvar felett maradt! Stavics Matvé a templomnak fordulva keresztet vetett, jó éjt kívánt és a kocsi mellé a földre feküdt. Kufjka is keresztet vetett, bemászott a kocsiba és köpenykéjébe burkolózott. Hogy kényelmesebben feküdjék, beásta magát a szénába és úgy összegubbaszkodott, hogy a könyöke a térdét érintette. Az udvarról látni lehetett, amint Gyugya a földszinten világot gyűjtött, aztán feltette szemüvegét és imakönyvével a sarokba állt. Sokáig imádkozott ott, közben gyakran keresztet vetve.

Az idegenek elaludtak. Afanaszjeva és Kofja a kocsihoz jöttek és nézték Kufjkát.

— Hogy alszik a szegény árva, — mondta az öreg asszony. — Milyen vézna és sovány, csupa csont és bőr. Nincs szegénykének édesanyja. Nincs, aki gondját viselje.

— Az én Grisutkám, két évvel lehet idősebb, — válaszolt Zofja — a gyárban kell élnie, akárcsak valami rab-szolgának, az anyja nélkül. A gazdája bizonyosan üti-veri. Amint ezt a szegény árvát megláttam, Grisutkára kellett gondolnom és a szívem vérzett.

Egy percig csend volt az udvarban.

— Talán nem is tud semmit az anyjáról, — mondta az öreg.

— Azt hiszem én is.

És könnyecseppek csordultak ki Zofja szeméből.

— Hogy összehúzódott; mint egy tüskésdisznó, — folytatta felsóhajtva és nevetve, majd részvétellel és meghatottan — te szegény árva.

Kufjka összerezte és kinyitotta a szemeit. Csúnya, ráncos és kisírt arcot látott maga fölött, amellet egy másikat, egy öreg, fogatlan, hegyes állut, fölöttük meg a sötétkéket, a száguldó felhőkkel és a holddal. Ijedten sikoltott fel. Zofja is felkiáltott. Mindkettőjüknek meg a visszhang válaszolt. Nem messze tőlük az éjjeli őr ütötte ki az órát, valahol egy kutya kezdett el ugatni. Stavics Matvé is mormogott valamit álmában és a másik oldalára fordult.

Késő este Gyugya, az öreg asszony, meg az éjjeli őr a szomszédságban már aludtak, Zofja kiment a kapu elé és leült a padra. Igen melege volt és a sok sírástól megfájdult a feje. Az út széles és hosszú volt, jobbra-balra két verszt, a végét be sem lehetett látni. A hold már nem volt az udvar felett, elhaladt már a templom mögé. Az út egyik felét előntötte a holdfény, a másik felét fekete árnyék takarta. A nyárfák hosszú árnyékai egészen keresztülszelték az utat és a templom fekete, titokzatos árnyéka, egész szélességében elnyelte Gyugya udvarát és a ház felét. Sehol se volt ember, mély csend uralkodott.

(Befejezése következik.)

Háború és béke.

írta: Tolstoj Leó.

— Új fordítás az orosz eredetiből. —

116

Az előbbi kijelentése dacára Natasa ez este is örvendezve s boldogan ismételte meg a szokásos éjféli látogatását, édes anyja hálószobájában. Fázva, remegve feküdt le az öreg grófnő mellé az ágyba. Egyszer-egyszer szólott azután Natasa, dicsérőleg nyilatkozott felőle a herceg, másszor külföldi útjáról beszélt, később meg nyári tartózkodásunk helye iránt érdeklődött, utoljára pedig Boris volt beszéd tárgyunk.

— Ilyesmi még nem történt velem, — mondá a leány. Ha közelemben van, olyan kimondhatatlanul érzem magam. Mit jelent ez? . . . Mama, alszik?

— Nem alszom, kincsem. Az én kedélyállapotom is borzasztó. Menj!

— Úgy sem tudok aludni. Oh, mily förtelmes dolog is az az alvás. Anyám, édes anyukám, így még nem éreztem magam sosem, — mondá Natasa. Ki hitte volna!

A leánynak úgy tetszett, hogy már otradnojei első találkozásuk óta szerette a herceget. Ez a sajátságos nem várt szerencse elkábítá. Bizonyára szándékosan jött most is Pétervárra, tudva hol létünket. Természetesen a bál-i találkozás is számtani művelet eredménye. Ez a végzet rendelkezése. Már akkor, mikor megpillantám, valami különösét gyaníték!

— Mit is mondott neked? Micsoda versek azok? Olvasd, — szólott az anya szórakozottan. András hercegnek Natasa emlékkönyvébe írt versekre célozva.

— Mama, nem megalázó reám nézve, hogy özvegy ember?

— Ugyan, hagyj fel az ilyen gondolatokkal Natasa! Imádkozz istenhez! Les mariages se font dans les cieux.

— Édes anyácskám nem is tudja, mennyire szeretem én magát! Ah, mily boldog vagyok! — kiáltá a boldogság érzetétől könnyekig meghatott Natasa, átkarolva anyját.

Ez időtájt András herceg Pierrenél volt, megvallva a grófnak Natasa iránt érzett nagy vonzalmát, ugyanesak házassági szándékát.

XIV.

Ez este nagy társaság volt Heléne Waszijejna grófnőnél, a meghívottak között szerepelt a francia nagykövet, egy herceg, aki rövid idő óta mindennapos vendég volt a grófi házban, ezeken kívül sok-sok ragyogó, szép asszony s délceg férfi.

Mindenkinek feltűnt a gróf komor külseje, a szerencsétlenség lerít róla.

A bál óta Pierrenek méla bú rohamai voltak a miknek leküzdésén kétségbeesett erőmegfeszítéssel igyekezett.

Minek utána a herceg felesége közelébe férközött, váratlraul a kamarási méltósággal tüntették ki Pierret, e kinevezés óta nagy társaságban Pierre mondhatatlanul zavart s szégyenkező lett s mind sűrűbben felmerült benne minden földi dolog jelentéktelenségének a tudata.

Minden igyekezetével elakarta üzni a felesége magatartása által előidézett borús, fájó, megszegyenítő gondolatokat. Mily törpék is voltak ezek a gondok az örökkévalósághoz képest.

Éjfélkor távozott a grófnő fogadótermeiből, menekült az ő alacsony mennyezetű füstös szobájába, ahol pongyola kabátot öltve, Skóciából érkezett hosszú ügydarabokat másolt le páholya részére. Kisváratva belépett valaki.

András herceg volt.

— Ah, ön az? — szólott Pierre, lehangoltsága dacára örvendezve. Dolgozom, szólott olyan arckifejezéssel mutatva a papirosra, aminővel szerencsétlen emberek mutatnak a testüket, lelküket lenyüggőző, gondjaikat elzsibbasztó, csitítgató munkára.

András herceg sűgárzó, elbájolt vonásokkal állott előtte s észre sem látszott venni barátja szomorúságát.

— Kedves barátom, már tegnap akartam veled tudatni közlendőimet s ma is ez okból vagyok itt. Még sohsem értem hasonlót, barátom, én szeretek.

Pierre hirtelenül nagyot sóhajtott s leereszkedett teste nagy súlyával András herceg mellé a kerevetre.

— Nemde Rostov Natasát? — kérdé.

— Ugyan kibe is szerethetnék másba? Ez az érzelem, alig

hihető, erősebb nálamnál. Tegnap egész napon sanyargattam magam, de még ezt a sanyargatást sem adom ezért a kerek viláért. Ez az én első és igazi szerelmem. Ez az élet. Nélküle sem nem tudok, sem nem akarok élni. Viszonozza-e érzelmeimet? Öreg vagyok az ő észbontó fiatalságához képest . . . Miért nem szósz?

Én? . . . Én? vajjon mit szóljak, kérde Pierre felocsudva s a kerevetről felemelkedve a szobában járkálni kezdett. Tudtam . . . olyan szerény kis leány . . . olyan sajátságos . . . Kedves barátom . . . nagyon kérem . . . ne filozofájon, ne töprengjen . . . ne gondolkodjék sokáig . . . nősüljön meg, házasodjon meg mielőbb . . . Meggyőződésem, hogy boldoggá teszi . . .

— S a leány!

— Ő szereti.

— Ne beszélj badarságokat, — szólott András herceg mosolyogva.

— De ha mondom, szereti magát, — kiáltá Pierre boszusan, biztosan tudom.

— Ime, hallgass meg hát, valakinek csak el kell mondanom lelki állapotomat.

— Könnyítsen magán, mondjon el mindent, én örömmel hallgatom, válaszolt Pierre s valóban arckifejezése megváltozott s a komor redők elsímultak.

— Nem hittem volna, hogy még én is szeretni fogok — kezdé Bolkonsky herceg. Ez nem az az érzélem, amelyet én a szerelem céjére alatt ösmertem. Most az egész világ előtttem két részre oszlik, az egyik rész — ő s ott van minden, napfény, világosság, boldogság; a másik rész, ahol ő nincs, ott gyász, szomorúság, hideg honol . . .

— Szomorúság és hideg — ismétlé Pierre — igen, én meg tudom érteni.

— Oka vagyok-e én annak, hogy szeretem a napfényt, a világosságot? Tehetek-e róla? Kimondhatatlanul boldog vagyok. Megértesz? Tudom, hogy velem örvendez.

— Hogyne . . . hogyne — hagyta helyben Pierre, elszomorodott szívvel hallgatta barátja közleményeit.

Minél világosabbnak tetszett előtte a herceg sorsa, annál sötétebbnek találta az önönmagát.

A házassághoz feltétlenül szükséges volt az apa beleegyezése s ezért András herceg másnap Lissya-Goryba utazott.

Az öreg külső nyugalommal fogadta fia értesítését, de bensőleg forrt a gerjedelmektől. Nem foghatta fel, miért óhajt bárki is változtatni az életviszonyain s miért óhajt más ember új tartalmat adni életének, mikor az övé fogytán van már.

— Miért nem hagyják az életemet a saját ízlésem s nézetem szerint befejezni, azután úgyszólván kedvök szerint cselékedhetnek, dohogott az öreg magában.

Fiával szemben különben a fontos kiváló esetekben már megszokott diplomatikus cselvetésekhez folyamodott. Nyugodt modorban tudatta véle elhatározását.

— Első sorban ez a házasság nem volt fényes összeköttetés sem az atyafiságot, sem a vagyont, sem a menyasszony szülei tekintélyességének szempontjából. Másodszor András herceg már túl van az első fiatalságon, — ezt az öreg különösen hangsúlyozta — míg a leány serdülő korban. Harmadszor a fiáról sem feledkezhetik meg, akinek nevelése — s ez szívet különös szomorúsággal tölti el — cselédekre van bízva. Végül negyedszer — szólott az apa gúnyos pillantást vetve fiára — halaszd el ezt az egész ügyet legalább egy esztendőre, utazz a külföldre, szorgoskodj egészséged helyreállításán s ha szerelmed, szenvedélyed dacod — nevezzed bármiként — meg nem változott, akkor nősüj meg. Ez az utolsó szavam . . . jegyezd meg magadnak.

András herceg tisztában volt atyja taktikájával, abban reménykedett az öreg, hogy a próbaesztendő leforgása alatt vagy az ő, vagy menyasszonya érzelmei változnak meg, mindazonáltal eieget akart tenni atyja kívánalmainak, megkéri Natasa kezét s az esküvőt elhalasztják egy évre.

(Folytatjuk.)

A modern lakás

című vállalkozás az egyetlen Magyarországon, mely a leg-
szerényebb lakástól a legnagyobb szabásúig berendezése-
ket tervel és elkészít. Műtárgyak és művészi butorok külön
kaphatók és megrendelhetők.

IV. ker., Ferenciek-tere 2. sz.

Természettudomány.

A TELEFONDRÓT JÖVŐJE. A telefondrótok iránt terveznek olyan újítást, ami a technikai vívmányok közt a legagyafurtabb. Sok a drót, borzasztó sok. És mind több lesz. Persze minálunk, ahol a telefon oly barbárul drága, épen ezzel a drágasággal védekeznek ellene, hogy a szaporodás csak mérsékelt legyen. Hogyne, mintha a telefon épen arra való lenne, hogy mentül többen kerüljék el a villamos vasutat, mikor a másik városrészben valami mondani valójuk van. Miből is élnének a szegény villamos vasúti részvényesek? Miből is menne fel a részvények értéke háromszorosára? Micsoda naivítás a külföldtől, hogy ott a közlekedési eszközöket közhasznuaknak nézik és nem részvényosztalék kimeríthetlen forrásának. Micsoda együgyűség, hogy ők féláron háromszor akkora távolságra viszik az embert. Mikor itt a fényes példa Budapesten, hogy az mind csak aféle fölösleges civilizáció-fitogtatás. Szóval így kapcsolódik a hasznok közérdeke telefontól tovább és mi fizetjük a hallatlan 25 korona havi bért azon megnyugvással, hogy ennél drágább már csak Perzsiában lesz a telefon.

Igy aztán kétes dolog, hogy olcsóbb lesz-e akkor is a telefon, ha sok-sok drót helyett csak egynéhány lesz. Mert erre törekszik legújabbán a telefon-technika.

Arra, hogy egyetlen dróton ide is oda is vagy 500 ember beszélhessen, anélkül, hogy egymást zavarnák. Szinte elképzelhetetlen úgy-e? A dolog nyitja abban rejlik, hogy a telefon számára teljesen fölösleges a hangból azon nagy mennyiséget belebeszélni, a mennyit belekiabálunk. Hanghullámoknak fölösleges ezreit, mikor csak egy kicsiny részük elegendő arra, hogy a telefon a kívánt hangot adja. Igaz, hogy így a hangmennyiség, azaz a hang ereje is nagyon csökken, de arra már vannak készülékek, hogy a hangot ismét erősítsék.

A dolog technikai alapelve aztán az, hogy az időt lehet oly apró részekre osztani egy hang hullámzása alatt, hogy azalatt 500 emberre is jút egy darabka, anélkül, hogy a hangjából valami kárba veszne. A föltétel csak az, hogy ketten, akik egymással beszélni akarnak, az időnek ugyanazon darabkáját kapják meg egyszerre mindkét telefonban. Ezt végezné egy olyanféle időosztás, mint a minő

például ma a váltakozó áramú gépek váltakozásával jár.

Szóval sok a drótszál a levegőben s ezen segíteni kell.

—
AUTOMATA. Az automaták már annyi mindenféle szolgálnak, hogy tulajdonképen meg se lepődünk, amikor valami újat látunk. Technikailag nincs is már bennök úgyszólván semmi ujság s talán az sem imponálna már az automaták iránt blazirttá vált huszadik századbéli embernek, ha olyas valamit látna, amit ezelőit ötven évvel a találatkonyság ne:ovábbjának tartottak: például, hogy a masina egyik végébe beleteszik a borjúbórt, a másik végén kijönnek a kész cipők és amely technikai eszmét aztán azzal licitáltak felül, hogy egyik végén bedugják a szőlőt a másik végén kihajítja a részeg embert.

Azonban, ugylátszik, a legszébb automata szerkezettel mindig versenyezhet egy szép emberi ötlet. És mint ilyen, feljegyzésre méltó egy kicsiny automata, amelyet a londoni kórházak számára talált fel — egy emberbarát.

Kiszámította, hogy egy-egy kórház fentartása átlag másodpercenként egy pennybe kerül. A kórházak betegeit pedig igen sokan látogatják, akiktől mindig telik egy-két penny. Az automata felírása felszólítja a látogatót, hogy fizesse meg a látogatásnak legalább egy má-

sodpercét. Amikor aztán a penny belegurul az automata-ba, egy mutató megmozdulása azt jelenti, hogy ime ennyivel járultál hozzá a közjóhoz es az a te örömed és érdemed.

Sőt nyomban megszólal egy fonográf Edvárd király hangja mondja:

— Köszönöm szépen!

Nem kedves ötlet?

—
SZORITÁS ALATT TÁGULÁS. Olyat még senki sem hallott, hogy szorítástól valami nagyobb legyen. Pedig ez szóról-szóra valóságos fizikai tény. Dacára annak, hogy valamit összeszorítani, annyit jelent, mint valaminek a részecskéit egymáshoz közelebb nyomni. Minden csak szorúl, ha nyomják, nemhogy széjjel menne. Még az ember is szorúl, nemcsak akkor, ha szorítják, hanem még akkor is, ha járkál. A gerinc-csigolyái szorúlnak. Úgy, hogy megmérhető például az a különbség, ami az ember hosszában estétől reggelre mutatkozik. Reggelre mindenki valamivel nagyobb, mint este, mert az ágyban a csigolyák között levő lágyabb részek kinyúlnak, míg napközben, járás alatt összenyomulnak és az ember rövidebb lesz. Szóval, nyomás alatt, eddig csak azt hittük, minden csak szűkebb helyre szorúl. Azonban a fémdrótokat, a finomabb munkát végző műhelyekben, már régebben gya-

nuba vették, hogy azok «bolondoznak». Most azután többszörösen megismételt fizikai kísérleteket tettek annak pontos megállapítására, hogy tulajdonképen miből is áll ez a «bolondozás». És az a bolond dolog sült ki mindannyiszor, hogy 10.000 atmoszféráig fokozott nyomozásnál a drót már nem nyomható tovább össze, hanem — ellenkezőleg — kitágul, részecskéi lazábbak lesznek.

Ezt a tényt teljes tudományos komolysággal állítják oda. Hogy micsoda magyarázatot kell azonban ehhez a jelenséghez fűzni? — azzal ma még adósok a fizikusok.

Kicsit hasonlít az egész tünemény ahoz az esethez, amikor XIV. Lajos a versaillesi parkban sétálgatva, rátette kezét egy kerti üveggömbre,

aminők akkor kezdtek divatba jönni. A király azt a csodálatos dolgot vette észre, hogy az az oldala volt hideg, amely a nap felé volt fordulva, míg az árnyékos oldala meleg. Megkérdezte a kíséretében levő tudósoktól, mi lehet ennek oka?

A tudósok mindenféle magyarázatokkal állottak elő. Hogy a visszaverődés, hogy a tükörfelület elszórja a sugarakat stb. és bölcsen magyarázgatták a királynak.

A kertész azonban szörnyen vakarta a fejét és látszott, hogy minden áron valami mondhatnékja van. A király is észrevette s megszólította.

— Felséges úram, ép az imént fordítottam meg, hogy el ne pattanjanak.

Talán csak nem az sül ki majd a drótokról is, hogy tévedés van a dologban!

Szerkeszti : Bródy Sándor.

Főmunkatárs : Ambrus Zoltán, Heltai Jenő.

Szerkesztőség : Lövölde-tér 1.

**Kiadja : a Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos : a szerkesztő.
Löwölde-tér 1.**

**A Jövendő előfizetési ára egy hóra 1 korona,
negyedévre 3 korona félévre 6 korona.**

Minden új előfizetőnek Bródy Sándor «Színésznők» című könyve ingyenesen jár és bérmentve küldetik meg.

Kérjük a hátralékos előfizetőket, szíveskedjenek az előfizetési pénzeket utalványon mihamarább megküldeni.

**A „Jövendő“ kiadóhivatala.
Budapest, Löwölde-tér 1.**

Globus műintézet és kiadóvállalat részv.-társ. nyomása, Budapesten.